

”Ympäristö on luksusta suhteessa ihmisten perusasioihin”
Ympäristötunteet sosiaalityössä

Marjo Hottinen
Pro Gradu- tutkielma
Syksy 2023
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Ympäristö on luksusta suhteessa ihmisten perusasioihin” Ympäristötunteet sosiaalityössä

Tekijä: Marjo Hottinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisterintutkielma X Lisensiaatintyö ___

Sivumäärä 58 liitteiden lukumäärä: 2

Vuosi: 2023

TIIVISTELMÄ:

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tutkia sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä ympäristötunteista sosiaalityössä. Tutkielman tavoitteena oli lisätä tietoa ja tehdä näkyväksi tätä vielä melko tuntematonta, mutta ajankohtaista aihetta. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Minkälaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on ympäristötunteista ja niiden kohtaamisesta sosiaalityössä? 2. Miten sosiaalityöntekijät tunnistavat ja käsittelevät asiakkaiden ympäristötunteita? 3. Minkälaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on ympäristötunteiden yhteydestä ja niiden huomioimisesta sosiaalityössä?

Työssäni tarkastelen tutkimusaihetta ekososiaalisen sosiaalityön viitekehyksen kautta, avaten sen lisäksi ympäristötunteiden käsitettä; sitä miten ne määrittyvät, sekä kuinka ne asetuvat osaksi sosiaalisen ja ekologisen hyvinvoinnin kysymyksiä.

Aineistonhankinnan toteutin laadullisena kyselynä, jonka loin webropol -portaalin avulla ja jaoin sosiaalisen median välityksellä. Kysely koostui avoimista kysymyksistä ja siihen vastaaminen toteutui täysin anonymisti. Vastauksia kyselyyn kertyi 19 kappaletta. Saadun tutkimusaineiston analysoin laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimustulosten perusteella ympäristötunteet olivat käsitteenä suurimmalle osalle sosiaalityöntekijöistä vieraita. Osa sosiaalityöntekijöistä kertoi kuitenkin tunnistaneensa itsessään ja asiakkaisaan ympäristötunteita. Ilmastoahdistus oli tematiikaltaan usealle vastaajalle tuttu ja vallitseva ympäristökriisi aiheutti osalle vastaajista epätoivon tunteita. Sosiaalityöntekijöiden oma luontosuhde oli pääsääntöisesti vahva, ja luonnosta koettiin saavan voimia sekä rauhoittumista arkeen. Luontoon liittyviä tunteita sosiaalityöntekijät nimesivät muun muassa yhteyden, turvallisuuden, nautinnollisuuden, kauneuden, toivon, ilon, onnellisuuden, seesteisyyden sekä hyvänolon tunteet. Negatiivisia tunteita olivat muun muassa suru, haikeus, huoli, ahdistus, toivottomuus sekä konkreettinen pahan olon tunne.

Tutkimustulosten mukaan ekologiset arvot näkyvät sosiaalityön käytänteissä vain vähän. Sosiaalityöntekijät kaipasivat lisää tietoa ja koulutusta ympäristöasioihin sekä -tunteisiin. Asiakkaiden ohjaaminen ekologisempiin elämäntapoihin sekä taloudellisen tuen päätökset olivat vastaajilla sidoksissa ekososiaaliseen sosiaalityöhön ja sitä kautta heränneisiin ympäristötunteisiin. Moni vastaaja koki sosiaalityön arjen liian kiireisenä siihen, että siinä rinnalla olisi mahdollista perehtyä omatoimisesti ympäristötunteisiin sekä niiden käsittelyyn. Erityinen huomio asiakasryhmistä kohdistui nuoriin, joiden ympäristötunteiden kokemista pohdittiin useammassa vastauksessa.

Nämä tutkimustulokset hyödyttävät etenkin sosiaalityöntekijöitä, sillä niiden mukaan omien ympäristötunteiden tunnistaminen auttaa myös asiakkaiden ympäristötunteiden tunnistamista sekä käsittelyä. Tutkimustulokset tekevät lisäksi sosiaalityöntekijöille näkyväksi nuorten vallitsevaa ympäristöhuolta, mistä on hyvä olla tietoinen nuoria asiakkaita kohdatessa.

Avainsanat: Ympäristötunteet, ekososiaalinen sosiaalityö, ympäristökriisi, ilmastoahdistus.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTOITUS	4
2.1	Ekososiaalinen sosiaalityö	4
2.1.1	Ekososiaalisuuden rooli sosiaalityössä	6
2.1.2	Ekososiaalinen sosiaalityö ja rakenteet	7
2.2	Ympäristötunteet.....	9
2.2.1	Positiiviset ja negatiiviset ympäristötunteet.....	13
2.2.2	Nuoret ja ympäristötunteet.....	18
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	21
3.1	Tutkimuskysymykset.....	21
3.2	Tutkimuseettiset kysymykset.....	23
3.3	Aineiston hankinta	24
3.4	Aineiston analyysi	26
4	SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ YMPÄRISTÖTUNTEISTA	30
4.1	Sosiaalityöntekijöiden oma luontosuhde ja ympäristötunteet	30
4.1.1	Oma luontosuhde	30
4.1.2	Omat ympäristötunteet.....	32
4.2	Asiakkaiden ympäristötunteiden tunnistaminen ja niiden käsittely	36
4.2.1	Ympäristötunteiden tunnistaminen	36
4.2.2	Ympäristötunteiden huomioiminen ja niiden tukeminen.....	37
4.2.3	Ympäristötunteiden käsittely	39
4.3	Ympäristökysymykset ja ekologiset arvot osana sosiaalityötä.....	42
4.3.1	Ympäristökysymykset sosiaalityössä.....	42
4.3.2	Ekologiset arvot sosiaalityössä	44
5	TULOSTEN TARKASTELU	48
5.1	Yhteenvedoa tutkimustuloksista.....	50
5.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaihe	53

LÄHTEET	55
LIITTEET	59
LIITE 1. Tutkimustiedote	
LIITE 2. Webropol -kyselyn kysymykset	

1 JOHDANTO

Maapallon kantokyky suhteessa ihmisen tuottamaan kulutuskuormaan on ylittynyt jo kymmeniä vuosia sitten, mikä merkitsee ympäristön kannalta kestämatöntä tilannetta. Luonto ei enää kykene uusiutumaan samaa vauhtia kuin ihminen sen varoja kuluttaa, mikä todentuu ilmastonmuutoksena. Ilmastonmuutos taas lisää maapallolla paikallisia sekä globaaleja uhkia, jotka ovat vaarassa kulminoitua entistä suuremmiksi ekologisiksi sekä sosiaalisiksi kriiseiksi. (Helne & Silvasti 2012, 10.) IPCC:n (Climate Change 2022) julkaisema tuore ilmastoraportti kertoo karulla kielellä ilmastonmuutoksesta, sekä kuinka se on todellinen uhka ihmiskunnalle. Ilmastonmuutoksen seuraukset, esimerkiksi äärimmäiset sääilmiöt, ovat lisääntyneet huomattavasti ja niiden vaikutukset koskettavat niin luontoa kuin ihmisiä laajasti sekä voimakkaasti. (Climate Change 2022, 42–43.)

Vaikka ympäristökriisin vaikutukset näkyvät Suomessa lievempinä kuin monessa muussa valtiossa, myös täällä koetaan esimerkiksi niukentuneet resurssit sekä kallistuneet kuluttajahinnat haasteellisina. Kysymykset kestävästä kehityksestä sekä ympäristönäkökulman huomioimisesta ovat nousseet keskusteluun eri ammattiryhmien parissa, joihin myös sosiaalityö lukeutuu. Silmiä ei ole enää mahdollista sulkea siltä tosiasialta, että ihmiskunta on muutoksen edessä, jossa sen tulee tehdä ympäristön hyvinvoinnin kannalta korjaavia toimia niin nyt kuin tulevaisuudessa. Muutos ja siirtymä ovat tärkeitä näkökulmia näissä keskusteluissa, sillä ympäristökysymykset tulevat väistämättä koskettamaan myös sosiaalityötä, jonka odotetaan osaltaan sitoutuvan ympäristötoimien edistämiseen. Sosiaalityön roolia näissä keskustelussa voidaan pitää merkittävänä, sillä sosiaalityöllä on ymmärrystä, tietoa ja kokemusta yhteiskunnan haavoittuvassa asemassa olevien tilanteesta sekä mahdollisuus toimia muutoksen puolesta. Ekologisen jälleenrakentamisen voidaan katsoa näyttäytyvän sosiaalityölle haasteen lisäksi ennen kaikkea mahdollisuutena kehittää omaa perustyötään, osana kestävämmän tulevaisuuden rakennustalkoita. (Heikkinen & Marttila 2023, 3–4, 9–10.)

Alalla on alettu heräämään ympäristökriisin vaateisiin, josta yhtenä esimerkkinä Talentian hiljattain julkaisema Sosiaalialan ilmastokäsikirja (Heikkinen & Marttila 2023), jonka tarkoituksena on muun muassa herättää yhteiskunnallista keskustelua sekä kannustaa alan ammattilaisia rakenteelliseen sosiaalityöhön, ilmastonäkökulman huomioimiseen sekä

ekologisempien käytänteiden toteuttamiseen. Tämä on tärkeä kannanotto ja muistutus sosiaalisuudelle myös siitä, kuinka esimerkiksi nuoret kokevat yhä suurempaa ympäristöahdistusta. Lisäksi on merkityksellistä, että ilmastokäsikirjan tavoitteet on sidottu tunteisiin; ympäristökriisiä tulisi käsitellä realistisesti, mutta säilyttää vallitsevista uhkakuvista huolimatta toivo tulevaisuuteen. (Mt., 3.)

Yli puolet suomalaisista kantaa Sitran (Hyry 2019) tuottaman kyselyn mukaan huolta ilmastomuutoksesta. Vastausten perusteella etenkin alle 30-vuotiaat, naiset sekä akateemisesti koulutetut ovat huolestuneita ympäristön tilasta. Suomalaiset sanoittivat kyselyssä kokemiinsa tunteita, jotka liittyivät ilmastomuutokseen. Näistä tunteista vahvimmin esiin nousivat kiinnostus, into, raivo, toivo, skeptisyys/epäily, riittämättömyyden tunne sekä suuttumus. Varsinaista ahdistusta ilmastomuutoksesta kokee kyselyn mukaan yli neljännes suomalaisista. (Hyry 2019.) Vallitsevasta ahdistuksesta huolimatta ympäristötunteet ovat käsitteenä vielä melko tuore ja niitä on alettu huomioimaan tutkimuksissa sekä julkisessa keskustelussa vasta viime vuosien aikana, yleisimmin ilmastoahdistuksen ja ympäristöahdistuksen nimikkeillä (Pihkala & Helle 2022, 34).

Ympäristötunne on tunne, johon jokin ympäristöasia vaikuttaa merkittävästi. Ympäristötunne kuvaa sekä maailmaa ja tunteen käsitelijää itseään, kertoen tärkeinä pidetyistä asioista, joiden vuoksi tunteen kokija on valmis toimimaan. Ympäristötunteita on mahdollista kokea itsenäisesti itseään tai muita kohtaan, sekä kollektiivisesti ryhmätunteina. Ympäristötunteiden taustalla voi olla myös sosiaalisia vaikutteita, jolloin ne tarttuvat helposti ja muuttuvat ryhmätunteiksi. (Pihkala 2019a, 17.)

Kirjoittaessani sosiaalisen verkostopalvelu Instagramin hakukenttään #ilmastoahdistus, saan tulokseksi yli 1000 julkisesti jaettua suomenkielistä kuvajulkaisua, #ympäristötunteet merkinnällä julkisia hakutuloksia tulee yli 500. Julkaisijoiden joukossa on muun muassa yhdistyksiä, julkisia toimijoita, tutkijoita, kirjailijoita sekä yksityishenkilöitä. Ympäristötunteet ovat ilmiönä Suomessa vielä tunnettavuudeltaan vähäinen, ja niitä on alettu tutkia enemmän vasta viime vuosien aikana. Tunteista ja ympäristöasioista on kirjoitettu niin kotimaassa kuin kansainvälisesti jo pitkään, mutta niiden yhdistyminen ympäristötunteiksi on aiheena tuore sekä oivaltava.

Tein kandidaatintutkielmani (Hottinen 2022) otsikolla *Ympäristösosiaalityön ajankuva Suomessa* ja koen erittäin mielenkiintoisena tilaisuutena jatkaa tutkielman tekoa tämän tärkeän aiheen parissa. Ekologiset näkökulmat koskettavat käytännössä koko yhteiskuntaa ja viimeistään ajankohtaiset keskustelut energian hinnasta sekä sään ääri-ilmiöiden kylvämistä tuhoista tekivät ympäristökysymyksistä kansallisesti konkreettisia. Tulevaisuuden epävarmuus vaatii uusia ajattelu- ja toimintatapoja arjessa, joita sosiaalityö osaltaan on eturintamassa edistämässä. Näenkin sosiaalityön roolin tässä ekologisessa siirtymässä mielenkiintoisena ja sen linkittymisen ympäristötunteisiin tärkeänä tutkimuskohteena.

Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen ympäristötunteita sosiaalityössä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on ympäristötunteista, sekä kuinka ne kytkeytyvät sosiaalityöhön, ekososiaalisen sosiaalityön viitekehyksen kautta tarkasteltuna. Keskustelu kestävämmästä tulevaisuudesta ja siihen liittyvistä tunteista on erittäin ajankohtaista ja aiheesta tehtävä tutkimus siten perusteltua ja tärkeää. Tämän tutkielman avulla onkin mahdollisuus lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä ympäristötunteista sosiaalityössä. Tutkielmassani etenen niin, että toisessa luvussa käyn läpi teoreettisen viitekehyksen kautta tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet ekososiaalisen sosiaalityön sekä ympäristötunteet. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuskysymykset, avaan tutkimukseen ja sen tekoon liittyviä metodologisia lähtökohtia sekä tutkimuseettisiä kysymyksiä, lisäksi kuvaan aineiston hankintaa ja sen analyysia. Luvussa neljä esittelen aineistosta saadut tutkimustulokset ja luvussa viisi käyn läpi päätelmät tutkimustuloksista, sekä päätän työni pohdintaan sen luotettavuudesta.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTOITUS

Tämän maisteritutkielman keskiössä ovat ympäristötunteet ja niihin liittyvät sosiaalityöntekijöiden kokemukset sekä näkemykset, joita tarkastelen ekososiaalisen sosiaalityön viitekehysten kautta. Tutkielmassani avaamun ekososiaalisen sosiaalityön sekä ympäristötunteiden käsitteitä; sitä miten ne määrittyvät, ja kuinka ne asettuvat osaksi sosiaalisen ja ekologisen hyvinvoinnin kysymyksiä.

2.1 Ekososiaalinen sosiaalityö

Ekososiaalisen sosiaalityön käsite pitää sisällään erilaisia sosiaalityön traditioita ja keskusteluita, joissa yhdistyvät sekä sosiaaliset että ekologiset näkökulmat. Ekologisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin voidaan katsoa olevan sidoksissa toisiinsa, mikä on tärkeä näkemys huomioitavaksi sosiaalityössä. Ekososiaalinen sosiaalityö on nimettävissä sateenvarjokäsitteeksi, joka tutkii ihmisen ja hänen elinympäristönsä vuorovaikutuksellista suhdetta hyvinvointiin sekä ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyys, tarkastellen luonnon, elinympäristön ja talouden rakenteiden välisiä suhteita. (Matthies & Närhi 2014, 87, 91, 95.) Ekososiaalisen sosiaalityön käsite todentuu vahvistamalla ymmärrystä sosiaalisten ja ekologisten ongelmien yhteydestä, sekä ekososiaalisten haasteiden kohtaamisesta ja niiden seurausten tarkastelusta (Stamm 2021, 3–4).

Vaikka ekososiaalisesta sosiaalityöstä puhutaan tuoreena näkökulmana, on ympäristö ollut kautta aikojen sidoksissa sosiaalityön käytänteisiin. Työn juurien voidaan katsoa ulottuvan 1800–1900–lukujen vaihteen sosiaalityöhön ja alan uranuurtajien Mary Richmondin sekä Jane Addamsin näkemyksiin, jotka toimivat pohjana ekososiaalisen sosiaalityön nykyaikaiselle keskustelulle. Näiden näkemysten pohjalta alkoi muodostua sosiaalityössä ekologisen näkökulman huomiointi suhteessa yksilöihin ja yhteisöihin. Richmond lähestyi yksilön hyvinvointia ensisijaisesti sosiaalisen ympäristön kautta, jossa ilmenivät niin ihmisen sosiaaliset haasteet kuin sosiaalisen verkoston tärkeys. Addamsin näkemys taas koski sosiaalisen ympäristön lisäksi fyysistä ja rakennettua ympäristöä, joiden elinoloista hän etsi syitä

ihmisten ongelmiin. Sekä Richmond että Addams korostivat ympäristön merkityksen tärkeyttä ihmisen hyvinvoinnille. (Närhi 2015, 322–323; Närhi & Matthies 2016, 22–24.)

Ihmisen on tärkeä tiedostaa, ettei ilmastonmuutos ole vain käsite, vaan ympäristöä ravisteleva häiriötila, jolla on kauaskantoiset seuraukset. Luonnon monimuotoisuuden väheneminen on yksi konkreettisista esimerkeistä, josta ihmisen itsensä lisäksi kärsii koko ekosysteemi sekä eläinkunta. Eläinlajien määrä hupenee jatkuvasti, kun niiden luonnonympäristöä tuhoetaan huolestuttavalla vauhdilla, sekä esimerkiksi hyötyeläinten tehotuotanto palvelee vain ihmisen kulutustottumuksia. Kulutuskeskeinen näkökulma ja markkinavoimiin keskittyvä yhteiskunta todentavat sen, kuinka ekologisten haasteiden lisäksi meillä on myös suuria sosiaalisia ongelmia ihmiskunnan sisällä. Haasteet huonosta kohtelusta ulottuvat eläinten ja ympäristön lisäksi myös toisiin ihmisiin, kun vallitsevia epäkohtia yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvoinnissa ei saada korjattua. Liian usein ihmisten keskinäinen tasa-arvo jääkin toteutumatta, kun eriarvoisuus, puuttuvat ihmisoikeudet sekä köyhyys piinaavat niin menneitä kuin tulevia sukupolvia. (Helne & Silvasti 2012, 10.)

Kuten yllä on todettu, ilmastonmuutos aiheuttaa suuria haasteita luonnon ja ihmiskunnan hyvinvoinnille, niin globaalisti kuin lokaalisti. Sosiaalityön näkökulmasta tilanne on hälyttävä, sillä kriisin seuraukset koettelevat vahvimmin kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevia, kuten köyhiä ja eri marginaaliryhmiin kuuluvia, joiden oma osuus varsinaisista ilmastopäästöistä on suhteessa pienin. Korjaamaton ilmastonmuutos on vaarassa eskaloitua entistä suuremmiksi haasteiksi, jotka koettelevat koko sosiaalityön toimintakenttää ja sen asiakkaiden hyvinvointia. Ekologiset ja sosiaaliset ongelmat haastavat sosiaalityötä muutostalkoisiin, joiden tarkoituksena on pureutua ympäristökriisin aiheuttamiin ongelmiin. Sosiaalityön tehtäväksi voidaan katsoa määrittävän haasteiden tunnistamisen lisäksi niihin vastaaminen sekä kestävämpien käytänteiden muodostaminen alan sisällä. (mm. Ranta-Tyrkkö 2018; Heikkinen & Marttila 2023.)

Ekososiaalinen sosiaalityö on kootusti rakenteellista vaikuttamistyötä, jossa pyritään tietoisesti laajentamaan ymmärrystä, edistämään kestäväää kehitystä sekä tasa-arvoista ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Työn keskeisenä tavoitteena on kestävämmän tulevaisuuden ja osallisuuden mahdollistamista kaikille. Tähän työhön ei ole valmiita vastauksia, oleellista on yhteyden muodostaminen sekä kunnioitus niin luontoa kuin toisia ihmisiä kohtaan. Ekososiaalinen viitekehys kannustaa ammattilaisia huomioimaan sosiaalityön käytänteissä

yhteisölliset sekä rakenteelliset näkökulmat ja käymään asiakkaiden kanssa keskustelua ekososiaalisesta hyvinvoinnista sekä kestävämpien elämäntapojen lisäämisestä. (Heikkinen & Marttila 2023, 3, 11.)

2.1.1 Ekososiaalisuuden rooli sosiaalityössä

Kuinka sosiaalityö sitten kiinnittyy ekososiaaliseen sosiaalityöhön? Ihmisen, luonnon ja ympäristön keskinäisen suhteen nähdään muodostavan sosiaalityön kannalta tärkeän kysymyksen oikeudenmukaisuudesta, tasa-arvosta sekä elinoloista. Onkin olennaista reflektoida sosiaalityön roolia osana kestävämpää tulevaisuutta, sekä kuinka sosiaalityö voi osallistua sen rakentamiseen. (Närhi 2015, 325–326.)

Ekososiaalinen orientaatio on vielä tuore tutkimussuuntaus suomalaisessa sosiaalityössä. Sosiaalityön luonne on tunnetusti hektinen ja sitä rasittavat resurssiniukkuus sekä työn kuormittavuus ja muutosalttius. Alan haastavasta tilanteesta johtuen, ympäristöriskien tutkimiseen sosiaalityön näkökulmasta ei ole ollut aikaa. Sosiaalityö kyllä tunnustaa teoriassa ympäristöhaasteet ja niiden eteen vaadittavan työn, mutta käytännössä tämän toteuttaminen kaa-tuu arjen kiireisiin. (Ranta-Tyrkkö 2017, 123.) Vastauksia sosiaalialan muutostarpeeseen on lähdetty selvittämään niin alan sisältä kuin ulkoa käsin. Suomessa esimerkiksi noudatetaan Kansallista ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelmaa, joka tukee YK:n kestävän kehityksen tavoitteita, jotka kohdistuvat yhteiskunnassa ilmastonmuutoksen riskinhallintaan sekä sopeutumiseen muutoksissa. Sopeutussuunnitelman tarkastelun painopiste Suomessa keskittyy kuitenkin terveydenhuollon puolelle, jolloin sosiaalihuollon mahdollisuuksia sopeuttaa toimintaansa ympäristökriisissä on huomioitu huomattavasti vähemmän ja esimerkiksi sosiaaliturvaa ei käsitellä tarkastelussa lainkaan. (Ilmastonmuutos sosiaali- ja terveyssektorilla 2021, 9.)

Addamsilainen alueellinen yhteisösosiaalityö ja sen tarve nousevat tarkasteluun sen tiedon valossa, että fyysisellä ympäristöllä on sitä suurempi merkitys, mitä heikompiosaisista asuin-alueista sekä ihmisistä puhutaan, kun tarkastellaan yksilön sekä yhteisöjen vahvistamista (Roivainen 2008, 41). Sektorirajat ylittävä yhteistyö on yksi vastaus tähän tarpeeseen, sekä loistava tapa tukea ekologista jälleenrakennusta ja uusia, yhteisöllisempiä käytänteitä (Heikkinen & Marttila 2023, 19). Yhteisösosiaalityön perusajatukseen kuuluu työntekijöiden

jalkautuminen kentälle. Kentällä voidaan tarkoittaa konkreettisia asuinyhteisöjä tai asukas-tiloja, mutta yhä enenevässä määrin sillä viitataan myös erilaisiin verkostoihin sekä yhteisöihin. Tavoitteena voidaan pitää verkostojen välistä yhteistyötä, niin kunnallisella sektorilla kuin kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Yhteistyön etuna toimijat oppivat tuntemaan toistensa toiminta-alueet sekä -mahdollisuudet, ja samalla palveluohjaus eri toimintoihin paranee. (Matthies 2008, 83; Talvinen & Nylund 2008, 120; Vinnurva 2008, 96.) Talentia (Heikkinen & Marttila 2023, 18) on tarttunut ilmastokäsikirjassa samaan teemaan ja esittänyt ekososiaalisen sosiaalityön yhteisöllisiksi toimintamuodoiksi muun muassa yhteisöpuutarhojen perustamista sekä erilaisia työpajoja, jotka edistävät niistä saatavan konkreettisen hyödyn lisäksi myös yksilöiden sosiaalista hyvinvointia.

2.1.2 Ekososiaalinen sosiaalityö ja rakenteet

Ideaali ekologisesti kestävästä yhteiskunnasta sisältää moraalisen kysymyksen ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta. Näkökulma oikeudenmukaisuudesta törmää kuitenkin turhan usein rakenteellisiin kysymyksiin, joissa yhteiskuntaa ylläpitävä talouskasvu haastaa ihmisen sekä luonnon hyvinvointia. Tämä yhteiskuntapoliittinen keskustelu yhdistää väistämättä rakenteelliset ja taloudelliset kysymykset osaksi ekologista hyvinvointia. (Hirvilampi & Massa 2009, 109–110.) Toisaalta suomalaisessa sosiaalityössä on nähtävissä vahva sosiaalipoliittinen painotus, jonka myötä ekososiaalisen näkökulman mukainen vaikuttaminen ympäristöasioissa on luontevasti yhdistettävissä rakenteelliselle tasolle. Sosiaalipoliitiikan ei kuitenkaan tulisi ohittaa ekologisia näkökulmia vaan tavoitteidensa mukaisesti luoda edellytyksiä ihmisten hyvinvoinnille myös ekososiaalisesta näkökulmasta käsin. (Luomala 1998, 37; Matthies & Närhi 1998, 9.)

Ekososiaalisen sosiaalityön nimissä on oleellista tarkastella sosiaalityön roolia yhteiskunnan ekologisen kehityssuunnan kontekstista. Voidaan kysyä, onko sosiaalityöllä edes oikeutta tai mahdollisuutta jättää ekologiset näkökulmat huomioimatta työssään. Sosiaalityöntekijän voidaan esimerkiksi katsoa tekevän taloudellisten päätösten muodossa asiakkaan puolesta kulutus- sekä elämäntapavalintoja, jotka perustuvat kuitenkin rakenteellisiin linjauksiin ja laskelmiin. Tärkeänä voidaan pitää sosiaalityöntekijän omaa reflektiivistä työtettä, jossa harkinnanvaralla on oma sijansa. Toisaalta voidaan miettiä, onko harkinnanvara riittävä

suuntaamaan käytännön sosiaalityötä ekologisempaan suuntaan ja mitä tunteita se herättää niin työntekijöissä kuin asiakkaisissa. (Luomala 1998, 40–42; Matthies & Närhi 1998, 15.)

Asiakkaan oma toimijuus ympäristökysymysten huomioimisessa on tärkeä tekijä myös rakenteellisen sosiaalityön kannalta, sillä ekologisen elämäntavan noudattamisen ei tulisi olla resurssikysymys. Vanha toteamus, jonka mukaan köyhällä ei ole varaa ostaa halpaa, näyttyy tämän valossa ristiriitaiselta. Ympäristöoikeudenmukaisuuden termillä kuvataan niitä valintoja, joita yksilöllä on tosiasiallisesti mahdollisuus tehdä ostopäätöksissä sekä oman asuinympäristön suhteen. Kuluttajille esimerkiksi markkinoidaan hankintojen rinnalle moraalista helpotusta, jossa vapaaehtoisella lisämaksulla kompensoidaan tuotteesta tai palvelusta ympäristölle aiheutuvaa kuormitusta. Sosiaalityön asiakkaiden kohdalla tämä kompensointi ei useinkaan ole mahdollista, vaikka motivaatiota ekologiseen kuluttamiseen löytyisi, kun rahan riittävyys pelkkin perustarpeisiin on tiukkaa. Pohdinta eettisemmästä kuluttamisesta ei olekaan ristiriidatonta sosiaalityön näkökulmasta; ekologisuutta pitäisi tukea, mutta resurssit haastavat sitä käytännössä. (Matthies 2019, 33–35.)

Hyvin yleinen ja arjessa helppo tapa toteuttaa vastuullisempaa kulutusta on suosia reilun kaupan tuotteita ostoksilla, jotka takaavat tuotteen tuottajalle asiallisen korvauksen, mikä taas näkyy tuotteen kalliimpana myyntihintana. Kuluttajat eivät kuitenkaan ole aina valmiita maksamaan ekologisuudesta korkeampaa hintaa, mikä taas haastaa koko systeemin toimintaa. (Goleman 2009, 212.) Oli kyse sitten halusta tai mahdollisuudesta panostaa taloudellisesti ekologisempiin valintoihin, voidaan sosiaalityöllä katsoa olevan rakenteellinen sekä taloudellinen tehtävä tasata ekologisemman kuluttamisen mahdollistamista kaikille. Addamin aikainen yhteisösosiaalityö esimerkiksi järjesti ekologisemman ja terveellisemmän ruuan hankinnan yhteisöille, josta myös vähävaraisimmat pääsivät osallisiksi. (Matthies 2019, 35.) Ekososiaalisuus on vahvasti liitoksissa ihmisoikeuksiin sekä tasa-arvon toteutumiseen myös kulutusvalinnoissa. Sillä, että kuluttaja voi tehdä päätöksen muulla kuin hinnan perusteella, näyttää olevan usein suora yhteys yksilön hyvinvoinnin kokemukseen. Sosiaalityöllä onkin tavoitetta siinä, että sosiaalisten, ekologisten sekä taloudellisten kysymysten välille saadaan muodostettua tasapaino (Stamm 2021, 3).

Yhteenvetona voidaan todeta, että ekososiaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna rakenteellinen sosiaalityö on vahvasti liitoksissa yhteiskunnan ja sen talouden rakenteisiin. Samalla se tarkastelee luonnon ja elinympäristön välistä yhteyttä sosiaaliseen hyvinvointiin sekä sen

ongelmiin. (Matthies ja Närhi, 2014, 91.) Rakenteellisella sosiaalityöllä onkin monin tavoin mahdollisuus tukea ekologisemman sosiaalityön toteutumista, onhan sillä vahva mandaatti muutokseen tähtäävänä ihmisoikeustyönä. Sosiaalityön näkökulmasta ekologiset kysymykset ovat rakenteellisuuden lisäksi vahvasti yhteydessä myös ympäristökriisin herättämiin tunteisiin, kuten huoleen, ahdistukseen ja syyllisyyteen. Tunteisiin liittyvien kysymysten omaksuminen ja niiden käsitteleminen ovat tärkeitä tekijöitä negatiivisten toimintamallien poisoppimisessa sekä uusien, ekologisempien toimintatapojen käyttöönotossa. (Ranta-Tyrkkö 2017, 130.)

2.2 Ympäristötunteet

Laveasti määriteltynä kaikki tunteet voidaan laskea ympäristötunteiksi, sillä ne tapahtuvat suhteessa ympäristöön. Mutta kuten tässäkin tutkielmassa, ympäristötunteet määrittyvät tutkimuksellisesti konkreettisiin ympäristöasioihin liittyvinä tunteina. (Pihkala 2019a, 20.)

Kotimaisen ympäristötunteiden tutkimuksen suunnannäyttäjänä toimii kirjailija, tutkija Panu Pihkala, joka on viime vuosina julkaissut paljon erilaista materiaalia, joissa hän käsittelee ympäristötunteita laajasti (mm. 2017; 2019a; 2019b; 2021a; 2021b). Pihkalan teos *Mieli maassa? Ympäristötunteet* (2019a) on ensimmäinen suomenkielinen ympäristötunteisiin keskittyvä sanakirja, ollen mahdollisesti myös ensimmäinen ympäristötunteiden sanakirja koko maailmassa (mt., 11). Pihkalan oma tutkimus ympäristötunteista käynnistyi huomiosta, jossa hän havaitsi tutkimuksen ympäristötunteista puuttuvan niin Suomesta kuin kansainvälisesti lähes kokonaan. Tästä syntyi ensimmäinen suomalainen ilmastoahdistusta käsittelevä teos *Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo*. (Pihkala 2017, 13.) Pihkalan kirjoitukset ympäristötunteista toimivat tämän tutkielmani teoreettisen keskustelun tukena.

Kotimainen tutkimus ympäristötunteista on alkanut vähitellen lisääntymään viime vuosina, josta esimerkkinä Nuorisobarometri 2021 (Kiilakoski 2022) sekä jo aiemmin mainittu Sitran (Hyry 2019) teettämä kysely ilmastotunteista. Sitran (Hyry 2019) tutkimus keskittyi tarkastelemaan ilmastonmuutoksen herättämiä tunteita kansalaisissa, sekä niiden vaikutusta kestäviin elintapoihin. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä tunteita ilmastonmuutos herättää suomalaisissa, sekä minkälaisia vaikutuksia ympäristötunteilla on ihmisten elintapoihin, hyvinvointiin sekä toimintakykyyn. Sitran pioneerimainen tutkimus tekee näkyväksi niitä

moninaisia tunteita ja kokemuksia, joita ympäristö ihmisessä synnyttää. Nuorisobarometri 2021 (Kiilakoski 2022) vastaavasti antoi kohdennetusti äänen nuorille sekä heidän kokemuksilleen ympäristötunteista, tutkimukseen osallistujien ollessa 15-29 vuotiaita. Muutos aiemmissa nuorisobarometreissa sivuttuihin ympäristökysymyksiin on selkeä, sillä vuoden 2021 tutkimus keskittyy teemaltaan kestävään kehitykseen sekä ilmastoon, ja tutkimuksen kysymyksiä on kohdennettu suoraan koskemaan nuorten ympäristötunteita. Tämä on tärkeä panostus tutkimuskentällä, sillä nuoret ovat tulevaisuuden aikuisia, jotka tulevat elämään niiden konkreettisten seurausten keskellä, joita maapallolla ja ympäristössä tällä hetkellä tapahtuu. Suomalaista tutkimusta lasten ja nuorten ympäristötunteista ja ympäristöahdistuksesta on lisäksi julkaistu muun muassa vuoden 2020 lapsiasiainvaltuutetun julkaisussa (Pekkarinen & Tuukkanen 2020). Näissä tutkimuksissa korostuvat lasten ja nuorten oma näkökulma sekä omat kokemukset ympäristötunteista (mm. Pihkala ym.; Söderling & Grönlund; Tuukkanen & Pekkarinen 2020).

Myös kansainvälinen tutkimus ympäristötunteista lisääntyy jatkuvasti ja varsinkin tutkimukseen lasten ja nuorten ympäristötunteista on kiinnitetty viime vuosina huomiota (mm. Hickman 2019; 2020; Baker ym. 2020; Hickman ym. 2021; Ogunbode ym. 2022). Caroline Hickman (2019) esimerkiksi haastatteli tutkimuksessaan 5-17 vuotiaita lapsia, kooten heidän tunteitaan ja ajatuksiaan ilmastonmuutoksesta. Hickmanin tutkimuksen tuloksissa korostui lasten epäusko aikuisiin luonnonsuojelijoina sekä heidän konkreettinen huolensa eläinten hyvinvoinnista kurjistuvien luonnonolojen keskellä. Charles A. Ogunbode ym. (2022) tutkimus taas on hyvä osoitus siitä, kuinka ilmastoahdistus todentuu globaaliksi ilmiöksi, joka koskettaa ihmisiä asuinpaikasta riippumatta. Tutkimus on toteutettu yhdessä suuren tutkijajoukon kanssa, johon kuului myös kaksi suomalaista tutkijaa. Kyseisen tutkimuksen aineisto on kerätty yli 30 maasta ja siihen vastasi noin 10 000 opiskelijaa. Tutkimuksen laaja otanta antaa ympäristötunteista kansainvälisesti samaistuttavaa ja vertailukelpoista tietoa. Toisaalta kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu jo aiemmin, että varsinkin lapset ja nuoret liittävätkin suuria uhkakuvia ympäristön ja maapallon tulevaisuuteen, jotka liittyvät ensisijaisesti ilmastonmuutokseen (mm. Tucci ym. 2007; UNICEF 2013). Tämä todentaa hyvin, kuinka tietoa ympäristökriisin vaikutuksista on ollut saatavilla jo pidempään, mutta tutkimuksen fokusoituminen yksistään ympäristötunteisiin on tuore suuntaus.

Tutkittaessa ympäristötunteita, yleinen näkökulma on kokemuksellisuuteen perustuva, eli fenomenologinen näkökulma. Itse tunteisiin keskittyvää tutkimusta on tehty laajasti, aina

kognitiivisesta näkökulmasta niin behavioristiseen näkökulmaan kuin biologis -fysiologiseen tunneteoriaan. (Pihkala 2019a, 18.) Myös yhteiskuntatieteellistä/sosiologista tutkimusta on toteutettu tunneteorioista (mm. Anttila & Näre 1999). Varsinaista ympäristötunteiden tunneteoriana on alettu kehittämään vasta 2000-luvulla, ja se on vielä monin paikoin vakiintumaton. Ympäristötunteiden tutkimuksella näyttää olevan yhtäläisyyksiä ainakin post-humanistisiin tunneteorioihin, joissa huomioidaan yhteisöllisen tuntemisen ekologinen ulottuvuus. (Pihkala 2019a, 18.) Myös fyysinen ympäristö on tärkeä näkökulma huomioitavaksi ympäristötunteiden tutkimuksessa. Ihmisen katsotaan olevan alati ympäristössään, joten tämä perustelu on ymmärrettävä, mutta ei tutkimuksellisesti mutkaton. Se on kuitenkin tutkimuksissa osoitettu, että ympäristöllä ja sen ominaisuuksilla on suora vaikutus ihmisen hyvinvointiin sekä psyykkiseen terveyteen. (Salonen 2010, 17.) Kansainvälisessä keskustelussa ympäristötunteet tunnetaan *ecological emotion* nimikkeellä. Muita aiheesta käytettyjä englanninkielisiä termejä ovat muun muassa *environmental emotion*, *ecological grief*, *climate anxiety*, sekä *eco-distress*. Ympäristötunteista käytetty termistö ei ole vielä vakiintunut, joten nimityksiä on useita ja monet nimetyistä tunteista liittyvät etenkin huoleen ja suruun. (mm. Pihkala 2017; Hickman 2020; Rintala ym. 2023.)

Pihkala (2017, 13) toteaa osuvasti, kuinka ihmiset tietävät ja tuntevat, mutta eivät yleensä puhu. Tällä hän viittaa ympäristöasioiden synnyttämiin tunteisiin. Suomalaiset ovatkin hyviä piilottamaan tunteitaan ja esimerkiksi pelko siitä, että yleisessä keskustelussa tuomitaan tai vähätellään kokijan ympäristötunnetta, saa ihmisen vaikenemaan (Pihkala 2019a, 22). Itse tunteen Pihkala (2019a) nimeää asiaksi, joka on yleisesti helposti ymmärrettävissä, mutta vaikeammin määriteltävissä. Tunteiden tarkempi määrittely ei olekaan aina tarpeen, mutta niiden olemassaolon tiedostaminen on tärkeä itsereflektion väline meille jokaiselle. (Pihkala 2019a, 16.) Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan pitää tiedostamista, sillä esimerkiksi ympäristötunteiden käsittelemättä jättäminen voi vaikuttaa motivaatioon ja kykyyn ottaa tietoa vastaan ympäristöasioista. Mikäli ahdistus ilmastonmuutoksen uutisoinnista tuntuu liian suurelta, myös halu perehtyä siihen liittyviin faktoihin vähenee automaattisesti. (Sangervo 2020.)

Ympäristötunne asettuu ihmisen ja maailman väliin, ja siihen vaikuttaa kokijan lisäksi häntä ympäröivät asiat. Ympäristötunteet voivat kohdistua kokijaan itseensä tai muihin, ja niitä voidaan kokea myös yhteisöllisesti ryhmänä. Ryhmänä koetut kollektiiviset tunteet, esimerkiksi yhteinen huoli ympäristökatastrofin uhreista uutisia seurattaessa, on monille ihmisille

ainakin jossain määrin tuttu kokemus. Ominaista ympäristötunteille on vahva fyysinen reaktio kehossa, joka liittyy niiden kokemisen yhteiskunnalliseen normistoon. Tätä fyysistä reaktiota kutsutaan kehomieleksi, kehon ja mielen yhdistelmäksi, joka elää ja kokee suhteessa ympäröivään maailmaan. Kehomielen moninainen toiminta haastaa tunteiden tutkimista, sillä ne ovat aikaan tai paikkaan sidoksissa ja siten alttiita muutoksille. (Pihkala 2019a, 17, 19.) Tunteiden ulkopuolista tulkintaa kuitenkin helpottaa niiden näkyminen ulospäin, esimerkiksi kasvojen ilmeet tai kehonkieli. Lisäksi tunteet voivat ilmetä fyysisinä eleinä, kuten hikoilevina käsinä tai erilaisina äännähtelyinä. Nämä fyysiset reaktiot viestivät muille koetuista tunteista, jotka ovat usein helposti tunnistettavissa ja yhdistettävissä mielialaan. Tunteiden vahva kehollinen ilmeneminen voi aiheuttaa ulkoisten merkkien lisäksi myös sisäisiä reaktioita, kuten verenpaineen nousua. (Feldman Barrett 2017 132–133.)

Ympäristökriisi aiheuttaa ihmisissä tunteita laajalla skaalalla, aina toiveikkuudesta ahdistukseen. Ympäristötunteisiin liitettyjä verbejä ovat muun muassa huoli, suru, pelko, avuttomuus, kauhu, inho, viha, sekä vastaavasti turvallisuus ja onnellisuus. Vahvat tunneilmaukset alleviivaavat sitä, kuinka tärkeästä asiasta tunnekokemuksessa puhutaan. Tunteiden esiintymisen vahvuudessa on suuria yksilöllisiä vaihteluja, ja onkin todettu, että herkäät sekä haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset kokevat negatiivisia ympäristötunteita muita vahvemmin. Nämä ahdistuksen tunteet ovat omiaan limittymään yksilön muihin ongelmiin, kuten ihmishuoliin, toimeentuloon tai sairasteluihin, vaikeuttaen osaltaan niistä selviytymistä. Onkin nähtävissä, että vauhdilla kasvavat ekologiset ongelmat yhteiskunnassa haastavat ja jopa pahentavat mahdollisia elämänhallinnan ongelmia sekä olemassa olevaa ahdistusta. Lisääntynyt ahdistus taas heikentää yksilön toimintakykyä, haastaen samalla yhteisöllisiä tukirakenteita, jotka käyvät myös omaa murrostaan tässä ajassa läpi. (Pihkala 2019a, 23–24.)

Sosiaalialan tulokulmaa ympäristötunteisiin tarkastellessaan Pihkala (2021a) toteaa, kuinka sosiaalityöllä on erityistä ja laajaa osaamista ihmisten kohtaamisesta sekä erilaisten työmenetelmien käytöstä, mikä tarjoaa työntekijöille hyvän mahdollisuuden ympäristötunteiden käsittelyyn. Tämä toimii sosiaalityössä erityisenä vahvuutena etenkin negatiivisten ympäristötunteiden kohtaamisessa, mikäli kyseinen osaaminen vain osataan hyödyntää oikealla tavalla. Pihkala kysyykin; sosiaalityön arjen ollessa hektistä sekä resurssiniukkaa, jääkö ympäristötunteiden huomioimiselle aikaa? Psykkinen torjunta voi varsinkin kiireen keskellä näyttäytyä sosiaalityöntekijöille keinona pitää vakavat ympäristöhuolet taka-alalla, joten ympäristöahdistuksen käsittelyssä onkin tärkeää huomioida myös työntekijän omat asenteet

sekä tunteet. (Pihkala 2021a.) Ongelma ympäristötunteiden käsittelyssä on kuitenkin se, että niiden tunnistaminen voi olla vaikeaa, jos niitä ei ole tottunut huomioimaan. Varsinkaan negatiivisia ympäristötunteita ei tulisi sivuuttaa positiivisen asennoitumisen varjolla, vaan ne tulisi uskaltaa kohdata ja käsitellä, sillä käsittelemättömillä ympäristötunteilla on potentiaalia kärjistyä hyvinvoinnin esteeksi. (Pihkala 2019a, 22, 24–25.) On tärkeää tutkia ympäristötunteita sekä niiden mahdollista ristiriitaa sosiaalityön kontekstissa, sillä ympäristötunteet ovat yhteydessä niin sosio-emotionaaliseen kuin ekososiaaliseen hyvinvointiin.

Tunteet, kuten huoli, pelko, ja ahdistus vaikuttavat monen ympäristöön liittyvän teorian taustalla. Nämä tunteet nähdään kuitenkin irrationaalisina prosesseina, jotka ovat yhteydessä heikkoon tulotasoon ja matalaan luottoon yhteiskuntaa kohtaan. Tulokset huolen, ympäristömyönteisyyden sekä hyvinvoinnin suhteesta ovat kuitenkin osittain ristiriitaisia, sillä esimerkiksi pelko ja huoli korreloivat yksinön kokemaa ympäristöuhkaa. (Ojala 2007, 76–77.) Haastavien ympäristötunteiden käsittelyssä auttaa usein tunnetaitojen vahvistaminen sekä mentaalista hyvinvoinnista huolehtiminen. Tämä on sosiaalityön näkökulmasta tärkeä tieto, sillä yhtenä sen kärkitavoitteena on asiakkaiden hyvinvoinnin vahvistaminen. (Heikkinen & Marttila 2023, 16, 18.) Sosiaalityöllä onkin mahdollisuus tukea asiakkaitaan tunnetyöskentelyssä niin, ettei negatiivisia ympäristötunteita ohiteta, vaan niihin uskalletaan tarttua ja ne otetaan vakavasti (Ranta-Tyrkkö 2017, 132). Asiakastapaamisella olisi tärkeää kertoittaa muiden asioiden ohella myös asiakkaan ekologista hyvinvointia ja luontosuhdetta, sillä esimerkiksi luonnossa liikkuminen lievittää stressiä sekä ahdistusta (Heikkinen & Marttila 2023, 14). Terveystieteiden tutkimuksissa on havaittu, että ekologisten kysymysten käsittely voi tuntua kiireen keskellä hankalalta, mutta se on kuitenkin kannattavaa. Ennaltaehkäisevä työote on erityisen tärkeä, kun puhutaan mielenterveyden ja tunnepuolen haasteista suhteessa ympäristökriisiin, jossa esimerkiksi myötätunnolla on suuri painoarvo ekologisen kestäväyyden kannalta. (Rintala ym. 2023, 848.)

2.2.1 Positiiviset ja negatiiviset ympäristötunteet

Ympäristötunteiden kokeminen on aina yksilöllistä sekä kokijan persoonallisuuden lisäksi sidoksissa hänen omaan maailmankuvaansa, jota selittää muun muassa ikä ja elämäntilanne. Keski-ikäisillä kuluttajilla on usein nuoria verrokkejaan pidempi syntilistä epäekologisesta kuluttamisesta, joten haitallisen käytöksen tiedostaminen sekä muuttaminen vaatii myös

nuoria enemmän työtä. Ihminen käy monesti iästä riippumatta ekologisia arvoja tarkastellessaan tunteiden kaaren läpi, jossa edetään negatiivisista ympäristötunteista positiivisiin, kuten ahdistuksesta tarmoon. (Aarnio 2023, 116–117.) Ympäristötunteiden vielä jäsentymätön yhteinen keskustelu aiheuttaa sen, että eri tunneskaaloille ei ole vakiintuneita malleja. Usein puhutaan esimerkiksi vaikeista ympäristötunteista negatiivisten tunteiden sijaan, jottei synny turhaa tunteiden stigmatisointia tai tunteiden eriarvottamista. (Pihkala & Helle 2022.) Itse tein kuitenkin valinnan jakaa tässä tutkielmassa ympäristötunteet teemallisesti sekä negatiivisiin että positiivisiin, selkeyttäkseni työn luettavuutta ja aiheeseen tutustumista.

Ympäristöahdistus on ilmiönä pitkäikäinen mutta tutkittavuudeltaan vielä nuori. Lisääntyntä keskustelua ympäristöahdistuksesta on vauhdittanut Suomessa Pihkalan (2017) teos ympäristöahdistuksesta sekä erilaiset globaalisti ja lokaalisti aktivoituneet ympäristöliikkeet. (Pihkala ym. 2020; Pihkala & Helle 2022.) Ympäristöahdistus on niin henkinen kuin fyysinen tila, joka vaikuttaa kokonaisvaltaisesti kokijaansa. Ympäristöahdistus toimii yhteisenä käsitteenä niille monille negatiivisille tunteille ja henkisille oireille, jotka liittyvät ympäristön kriisiytyneeseen tilaan. (Pihkala 2017, 20; Rintala 2020.) Ympäristöahdistukseen liittyviä tunteita ovat esimerkiksi ympäristöalakulo, ympäristöhuoli, ympäristölevottomuus, sekä ympäristösuru. Ympäristöahdistus on ennen kaikkea stressaava ja kuormittava tunne, joka potentiaalisesti vain pahenee, jos ympäristökriisiin ei saada ratkaisua. (Pihkala 2017, 22,24.) Toisaalta taas ympäristöahdistuksen ja ympäristöhuolen voidaan katsoa olevan samaa ilmiötä, joka kokoaa eri vahvuisia tunteita yhteen. Tämä kuvaa myös hyvin sitä, kuinka eri ympäristötunteiden kohdalla esiintyy päällekkäisyyttä, ja kuinka osa näistä negatiivisista tunteista on yhteydessä masennukseen. (Hyry 2019; Pihkala & Helle 2022.)

Pihkala (2021a) on muodostanut ympäristöahdistuksen esiintymisestä taulukon Hickmanin mallia mukaillen (Hickman 2020), joka kuvaa ympäristöahdistuksen esiintymisen voimakkuutta. Asteikon avulla on mahdollista tehdä näkyväksi ahdistuksen määrittävyyttä sekä mahdollista tuen tarpeen arviointia, silti ihmisen yksilöllisen tilanteen sekä taulukon yleisen sovellettavuuden huomioiden. Taulukoinnin tavoitteena on tuottaa ymmärrystä ympäristöahdistuksen ilmenemisestä sekä tukea pärjäävyyttä sen kanssa. Ympäristötunteista puhutaan enenevässä määrin. Samalla lisääntyy tieto siitä, että ympäristökriisi aiheuttaa ja lisää eritasoisia mielenterveyden ongelmia. Tärkeää on muistaa kuitenkin se, etteivät ympäristötunteet ole liitoksissa mihinkään diagnostiikkaan, vaikka ne ilmenisivät voimakkaana ahdistuksen tunteina. Ympäristötunteita tulkitessa on kuitenkin oleellista tiedostaa niiden potentiaalinen

vaikutus esimerkiksi mielenterveysongelmien syntyyn. (Rintala ym. 2023, 843, 845.) Alla on kuvattu viisiportaisen taulukon avulla ympäristöahdistuksen esiintyminen. Taulukkoon 1. on kirjattu otsikoinnit sekä ahdistuksen yleisimmät esiintyvyydet, vaikutukset ja tunteet kategorioittain.

Taulukko 1. Ympäristötunteiden vahvuuksien arviointi (Pihkala 2021a)

	ESIINTYMINEN	VAIKUTUKSET	TUNNE
MIETO	Silloin tällöin	-Luottamus asiantuntijoiden ratkaisukykyyn -Lohdutus ja vakuuttelu auttavat -Ei vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin -Ympäristöteot vähentävä ahdistusta	Jonkinlainen ympäristöahdistus
KOHTALAINEN	Säännöllisesti, esimerkiksi viikoittain	-Luottamus muiden ratkaisukykyyn horjuu -Satunnaisesti unen laatuun -Sosiaalinen tuki auttaa -Lieviä vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin -Ympäristötekojen tekeminen lisääntyy jonkun verran	Ympäristöahdistuksen tunteet
MERKITTÄVÄ	Päivittäistä tai lähes päivittäistä	-Luottamus muiden ratkaisukykyyn vahvasti epäilevä -Ajoittainen vaikutus uneen -Ajoittaista epätoivoa -Turvattomuuden tunne -Lohdutus pahentaa oloa, epäusko -Vahva vaikutus sosiaalisiin suhteisiin -Katkeruuden ja yksinäisyyden riski -Ympäristöteot vähentävät ahdistusta	-Ympäristöahdistus -Voimakas ympäristöhuoli -Voimakas alakulo -Voimakas suuttumus -Ahdistuskohtaukset -Skeptisyys uutisointiin
VOIMAKAS	-Toistuvasti, ainakin toisinaan -Merkittävä rooli elämässä	-Unihäiriöt -Paniikkikohtaukset -Pelko yhteiskunnan romahtamisesta -Vaikeus hallita tunteita -Vahva vaikutus sosiaalisiin suhteisiin -Tukiryhmä tai terapia tuo turvaa	-Ahdistus -Voimakas ahdistus -Voimakas pelko -Toivottomuus -Masennus -Viha kriisin aiheuttajia kohtaan
ERITTÄIN VOIMAKAS	-Usein toistuvaa -Toistuvat mielenterveyden ongelmat taustalla	-Pahimmillaan itsetuhoisuutta -Voimakas aggressio kriisin aiheuttajia kohtaan -Erittäin voimakas vaikutus sosiaalisiin suhteisiin -Vaatii usein terveydenhuollon apua	-Ympäristöasioiden ajattelu ahdistaa -Voimakas epätoivo -Voimakas paniikki

Sitran (Hyry 2019) kysely ilmastotunteista nostaa negatiivisina koettujen tunteiden rinnalle myös positiivisia ympäristötunteita, kuten jo johdannossa mainitut kiinnostus, into ja toivo. Enemmistö kyselyyn osallistujista uskookin, että ilmastonmuutoksen vaikutuksia voidaan korjata ja etenkin yksilön omat teot nähdään keskeisenä toimena näihin korjauksiin. Tämä on looginen päätelmä, sillä valtaosa vastaajista nimesi ihmiskunnan teot suurimmaksi syyksi ilmastonmuutoksen. Lähes puolet vastaajista kertoi jo toimivansa omassa arjessaan ekologisesti, mutta siltikin vain neljännes vastaajista kertoi kokeneensa rohkaisevia tunteita ilmastonmuutokseen liittyen. (Mt.)

Yksi vahvimmista positiivisista tunteista on ilmastotoivo. Jos ihmisellä on kokemus, että hän voi vaikuttaa asioihin, synnyttää se toivon ja mahdollisuuden tunteita. Ilmastoahdistuksen lisäksi myös ilmastotoivo voi vaikuttaa ihmisen valintoihin ja saada hänet tekemään ympäristöystävällisempiä tekoja, esimerkiksi tarkastelemalla omia matkustustottumuksiaan. Ympäristökriisiä voidaankin pitää positiivisimmillaan voimaannuttavana tekijänä, joka saa ihmisen toimimaan ekologisemmin. (Sangervo 2020.) Arvojen mukaan toimimalla on mahdollista helpottaa omaa ympäristöahdistusta, samalla tietäen toimivansa maapallon parhaaksi (Kärkkäinen 2021). Tärkein näkökulma toivossa on luottamus omaan toimintaan sekä siihen, että muutos on saavutettavissa. Toivon säilyttämisen voidaan ajatella kuitenkin olevan raadollista, sillä se vaatii vahvaa uskoa kaiken kuohunnan keskellä. Toivo on ennen kaikkea asenne, joka jaksaa uskoa merkityksellisyyteen, ilman varmuutta onnistumisesta. (Pihkala 2017, 141.)

Pihkala lisää (2017) positiivisten ilmastotunteiden listaan vielä erilaisia rakkauden ja ilon tunteita, kuten hellyyden, tyytyväisyyden, rauhan, riemun, ylpeyden, elinvoimaisuuden sekä helpotuksen. Positiivisten ympäristötunteiden skaala vaihtelee maltillisesta tyytyväisyydestä aina kuplivaan riemuun saakka. Tärkeää tunnesidettä ympäristöön vahvistaa myös rakkaus luontoa kohtaan sekä ylpeys siitä. Nämä positiiviset tunteet kanavoituvat ympäristöstä välittämiseen, sekä ympäristömuutosten suhteen tapahtuvien onnistuneiden ympäristökokemusten kautta ympäristörauhaan. (Mt.)

Salonen (2010, 52–28) listaa neljä positiivista psyykkistä tilaa, joita luontoympäristö ihmisessä edistää. Nämä tilat ovat turvallisuus, hyväksyntä, kokemuksellisuus ja jatkuvuus. Näiden neljän tekijän kautta voidaan tarkastella vahvistavia tunteita sekä kokemuksia, joita ympäristö ihmisessä synnyttää.

Turvallisuuden tunne mahdollistaa elpymisen ja luontokokemuksen terapeuttisen vaikutuksen. Turvallisuus kattaa sekä psyykkisen että fyysisen turvallisuuden ja sen avulla ihminen voi kokea pysyvyyden sekä jatkuvuuden tunteita. Näiden kokemiseen vaikuttavat myös omat mielipaikat luonnossa.

Hyväksyntä on yleensä sidoksissa riittävyyden kokemukseen, ja niiden yhteinen saavuttaminen vaatii usein omien tunteiden tarkastelua sekä itsereflektointia. Hyväksynnän saavuttaminen tukee ihmisen sisäistä rauhaa sekä myönteistä suhtautumista omaan minäkuvaan ja riittävyyteen.

Kokemuksellisuus kääntää huomion käsillä olevaan tilanteeseen, jolloin se auttaa ihmistä keskittymään hetkeen ja autenttiseen kokemukseen. Kokemuksellisuus on vahvasti liitoksissa kattaviin aistihavaintoihin, jotka vahvistavat esimerkiksi tuntoaistin kautta saatuja hyväntalon ärsykyksiä. Kokemuksellisuuden yhteyteen liitetään usein kokemukset vapautumisesta sekä rauhasta.

Jatkuvuus merkitsee monille ihmisille yhteyttä luonnon kanssa, mihin liittyy osaksi ympäristöön sulautuminen. Voimaannuttava yhteys luonnon kanssa on antoisa kokemus, joka ei yleensä kuluta ihmiseltä henkisiä voimavaroja tai vaadi vastavuoroisuutta. Jatkuvuus on ideaalitalanteessa psyykkinen olotila, joka antaa voimia ja kannustusta arkeen. (Mt.)

2.2.2 Nuoret ja ympäristötunteet

Sen lisäksi että maapallo tarvitsee välittömiä toimenpiteitä pelastuakseen, on oleellista kuunnella nuoria itseään siinä, minkälaisella maapallolla he haluavat elää niin nyt kuin tulevaisuudessa. Ekologiset kysymykset ovat samalla sukupolvikysymyksiä, sillä tässä ajassa toteutettavien tekojen vaikutukset mitataan pitkälti tulevaisuudessa, mikä jo yksistään asettaa ympäristökysymysten ratkaisun vahvasti nuorten harteille. (UNICEF 2013, 2; Kiilakoski & Laine 2022, 5–6.) Tämän päivän nuoret elävät niin kutsuttua ilmastokansalaisuuden aikaa, jota leimaavat yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä tarve saada ympäristöhuoli päättäjien tietoon. Yksi keskeisimmistä hahmoista on itsekin nuori Greta Thunberg, sekä hänen käynnistämänsä *Fridays for future* -liike. Liikkeen myötä yhä useammat nuoret Suomessa lähtivät ulos osoittamaan mieltään sekä osallistuivat koululakkoihin. Tärkein anti liikkeen ja Thunbergin seuraamisesta oli monelle nuorelle tiedon lisääntyminen ympäristökriisistä, sekä kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista. Nuorten ilmastohuolen taso vaihtelee yksilöittäin, aivan kuten aikuisillakin. Tämän liikkeen avulla ekologisesti aktiivisilla nuorilla olikin

helpompi löytää samanhenkistä seuraa. (Albrecht ym. 2020, 99, 105; Heiskanen & Sormunen 2020, 116.)

Nuorten yleisimmät tavat saada tietoa ympäristöasioista olivat nuorisobarometrin (Kiilakoski 2022) mukaan tv -uutiset, sosiaalinen media ja internet sekä kolmantena sanomalehdet. Muita mainittuja tiedonlähteitä olivat koulutus, elokuvat sekä tutkimuskirjallisuus (mt). On tärkeää tiedostaa, että esimerkiksi uutisointi ympäristöasioista tai niiden läpikäyminen opetuksessa ovat omiaan nostamaan nuoren tunteita pintaan. Nämä tunteet voivat olla hyvin vaihtelevia vahvuudeltaan ja esimerkiksi sama uutinen voi saada kaksi eri nuorta tuntemaan täysin vastakkaisia ympäristötunteita. (Pihkala 2019c.)

Ympäristökysymykset voivat haastaa nuoren ymmärrystä sekä asioiden mittasuhteiden käsittelyä, jolloin erilaisten pelkojen ja huolien riskinä on kasvaa nuorelle liian isoksi taakaksi käsitellä niitä yksin. Näissä tilanteissa aikuisen ohjaus ja tuki on todella tarpeen. (Tucci ym. 2007,10.) Nuoria voi pelottaa etenkin aikuisen asenne ympäristötunteisiin sekä otetaanko nuoren huoli ja kokemus todesta. Erilaiset arvomaailmat voivat synnyttää ajatusten sekä arvojen hajontaa, eikä se että aikuinen esimerkiksi tunnistaa tai tunnustaa ympäristöahdistuksen, ole itsestäänselvyys. (Kärkkäinen 2021.) Nuorten huolen kohtaaminen ja käsittely on erityisen tärkeää siinä valossa, että mikäli nuori ei saa tarpeeksi tukea haastavien tunteiden käsittelyyn, hänelle ei synny kokemusta ja luottamusta avun saamisesta (Salonen 2010, 96). Aikuisen yksi tärkeimmistä keinoista tukea nuorta ympäristötunteissa, on kuuntelun lisäksi osallisuuden mahdollistaminen. Nuoren mahdolliset osallisuuden esteet liittyvät usein aikuisen omaan haluttomuuteen tai epävarmuuteen toimia yhdessä nuoren kanssa. Yhdessä tekemisellä on kuitenkin positiivisia vaikutuksia, ja se laittaa myös aikuisen tarkastelemaan omia mahdollisia ennakoasenteitaan. (Haanpää & af Ursin 2020, 96.)

Nuoret kokevat moninaisia tunteita liittyen ilmastoahdistukseen. Yksi ahdistuksen muodoista on tulevaisuusahdistus, jossa nuoret huolehtivat ihmis- ja eläinlajien selviämistä tulevaisuudessa. (Pihkala 2021b.) Valtava haaste tulevaisuuden suhteen on kiistatta se, että sen ennakoiminen on lähes mahdotonta. Ennusteita voi esittää, mutta se mitä ilmastonmuutoksen suhteen tulee tapahtumaan, on tietysti mysteeri. Nuorilta odotetaan toivon säilyttämistä sekä tulevaisuuden suunnittelua, mutta se voi monista tuntua epätietoisuuden keskellä vaikealta ja aiheuttaa uskon sijasta pelkoa. Nuorten tulevaisuuden elinolojen turvaaminen maapallolla onkin tehtävä, jota aikuisten ei tule ohittaa. Ympäristön kannalta kestäviä tekoja tulisi

toteuttaa ennaltaehkäisevällä periaatteella, pelkkien korjausyritysten sijaan. Ympäristökriisin hoitoon paneutuminen antaa myös nuorille tärkeän viestin siitä, että asia on tärkeä ja aikuiset ovat valmiita työskentelemään sen eteen. (Nurmi 2020, 22–23.) Nuorten ympäristötunteiden huomioiminen haastaakin sosiaalityötä perehtymään aiheeseen lisää, jotta nuoria voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla (Pihkala 2021b).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuskysymykset, tutkimuksen metodologiset lähtökohdat, tutkimuksen tekoon liittyvät eettiset näkökulmat, sekä aineistonkeruumenetelmän ja tutkimuksessa käytetyn analyysimenetelmän.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on ympäristötunteista ja niiden kohtaamisesta sosiaalityössä?
2. Miten sosiaalityöntekijät tunnistavat ja käsittelevät asiakkaiden ympäristötunteita?
3. Minkälaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on ympäristötunteiden yhteydestä ja niiden huomioimisesta sosiaalityössä?

Tutkimuskysymykset muotoutuivat heti tutkielman teon alkuvaiheessa ja tarkentuivat vielä tutkimuksen teon edetessä. Kysymysten muodostaminen tuntui ensin hyvin helpolta ja selkeältä, mutta ihan tutkimuksen loppumetreillä jäin käänteisesti miettimään, vastaavatko tutkimuskysymykset kerättyä tutkimusaineistoa? Tässä vaiheessa olin tilanteessa, jossa päätin tarkentaa kysymyksiä vastaamaan vielä paremmin saatua aineistoa. Tämän tein tutkielman selvyuden takia, eikä muutos ollut iso. Tämä osoitti kuitenkin, että aineisto oli tutkijaa edellä, ja olisin voinut alun perin tiivistää kysymykset tarkemmin.

Aineiston keruussa käytettävien kysymysten suunnittelussa peilasin muodostamiani tutkimuskysymyksiä, joiden perusteella jaottelin vastaajille esitettävät kysymykset kolmeen eri kategoriaan. Kysymykset numero 1-4 käsitelivät vastaajan omaa luontosuhdetta sekä hänen kokemuksiaan ja näkemyksiään omien ympäristötunteiden tunnistamisesta. Kysymykset numero 5-8 koskivat vastaajan kokemuksia ja näkemyksiä asiakkaiden ympäristötunteiden tunnistamisesta sekä siitä, miten sosiaalityöntekijät voivat käsitellä asiakkaiden ympäristötunteita työssään tai minkälaista tukea siihen tarvitaan. Kysymykset numero 9-12 kohdentuivat

vastaajan kokemuksiin ja näkemyksiin ympäristökysymyksistä ja ekologisista arvoista sosiaalisuudessa, sekä miten vastaaja kokee asiakkaiden ympäristötunteiden huomioimisen toteutuvan osana sosiaalisuutta.

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka tarkastelee sosiaalisuutentekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä ympäristötunteista sosiaalisuudessa kyselytutkimuksen keinoin. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa ja tehdä näkyväksi tätä tärkeää mutta terminologialtaan uudehkoa aihetta, jota ei ole Suomessa ehditty tutkia sosiaalisuuden näkökulmasta lähes ollenkaan. Tutkimukseni kontekstina voidaan nähdä lokaali ja globaali ympäristökriisi. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että se tarkastelee usein yhteiskunnallisesti ajankohtaista teemaa tai kysymystä, jossa tutkittava ilmiö on määriteltävissä usealla eri tavalla. Tämä sopii hyvin laadullisen tutkimuksen tematiikkaan, jossa korostetaan, ettei siinä tule käyttää liian tiukkoja määritelmiä, vaan laadullisen tutkimuksen käsitteen voidaan ajatella kokoavan alleen erilaisia tutkimusperinteitä sekä tutkimustapoja. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu erityisesti se, että maailmaa kuvataan tutkittavan henkilön näkökulmasta käsin, mikä tähdentää hänen omaa kokemustaan tutkittavasta aiheesta. (Kallinen & Kinnunen n.d.; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 27.)

Koska tutkimuksen painoarvo on kokemuksellinen, tutkimusotteeni on fenomenologis-hermeneuttinen. Tässä suuntauksessa olennaista on käsitteellistää ja tehdä näkyväksi niitä tutkittavan kokemuksia, jotka eivät välttämättä ole vielä tiedostettuja. Fenomenologiassa tutkittavaa ilmiötä lähestytään tutkittavan yksilöllisten kokemusten ja havaintojen kautta. Hermeneutiikalla vastaavasti tarkoitetaan teorian ymmärrystä ja tulkintaa. Fenomenologian ja hermeneutiikan keskeisiksi käsitteiksi muodostuvat kokemus, merkitys, ymmärrys, sekä tulkinta. Tärkeänä tutkimuksessa näyttäytyy tutkittavan kokemusmaailman tarkasteleminen sekä sen ymmärtämään pyrkiminen, joten tulkinnalla on tässä tutkimusmenetelmässä tärkeä merkitys. Tutkijan omaa kokemusta ja ymmärrystä tutkimuskohteesta voidaan pitää tärkeänä siksi, että hän ymmärtää tutkittavan aiheen merkitysmaailmaa. (Laine, 2018, 30–34; Tuomi & Sarajärvi 2018, 39–42.) Tutkimusaiheen merkitysmaailma suhteessa omaan tutkijanpositioniin tuntui juuri sopivalta, olihan minulla pohjalla ympäristösosiaalisuutta käsittelevä kandidaatintutkielma.

Tutkijan roolia voidaan perustellusti pitää laadullisessa tutkimuksessa merkittävänä, sillä tutkijalla on tiettyjä vapauksia suunnitella sekä toteuttaa tutkimusta. Tutkijan on kuitenkin

tärkeää ymmärtää, että tavoitteena on tutkittavan ilmiön säilyttäminen mahdollisimman autenttisenä, ilman tilanteen manipulointia. (Eskola & Suoranta 2008, 16, 20.) Näin ollen tutkijan tekemät valinnat sekä tutkimuksesta tehty raportointi ovat tärkeä osa tutkimuksen teon eettisyyttä (Hirsjärvi ym. 2007, 26).

3.2 Tutkimuseettiset kysymykset

Minun tulee tutkijana olla tietoinen, että laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta keskeinen tekijä on tutkija itse, joten minun tulee arvioida omaa toimintaa tutkijana läpi tutkimuksen teon (mm. Eskola & Suoranta 2008; Tuomi & Sarajärvi 2018). Tutkijan eettisen toiminnan yksi tärkeimmistä työkaluista on kyky itsereflektointiin. Tutkijan oman toiminnan merkityksellisyys korostuu niin aineiston keräämisessä, analysoimisessa kuin tulkinnassa sekä niiden auki kirjoittamisessa. Toisaalta on tärkeä huomioida tutkittavien kokemusten subjektiivisuuden säilyminen suhteessa tutkijan oman toiminnan reflektointiin, jottei se nouse liian määrittävään rooliin. (Kallinen & Kinnunen n.d.) Olen pyrkinyt säilyttämään läpi tutkimuksen teon vahvan itsekriittisyyden tekemisessäni. Olen reflektoinut paljon sitä, minäkäläisen kokonaisuuden tekstiin valitsemani lainaukset muodostavat. On oleellista, ettei esimerkiksi oma asenteeni ympäristöasioita kohtaan määritä tekemiäni nostoja, vaan pystyn tarkastelemaan aineistoa avoimin mielin sekä välittämään siitä realistisen kokonaiskuvan. Objektiivisyys ei kuitenkaan toteutunut luonnostaan, vaan jouduin tekemään töitä, välttääkseni niin sanottua sosiaalista asianajoa. Tämä johtuu siitä, että aihe on merkityksellinen ja ansaitsee mielestäni nykyistä suuremman tietoisuuden.

Olen tutustunut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiin ohjeisiin (2019), sitoutuen noudattamaan niitä läpi tutkimuksen teon. Hyvän tieteellisen käytännön ja tutkimuksenteon etiikan mukaisiin periaatteisiin sisältyy vaatimus rehellisyydestä, tarkkuudesta sekä yleisestä huolellisuudesta, joita tulee noudattaa tutkimuksenteon kaikissa vaiheissa. Tiedonhankintatapojen sekä tutkimusmenetelmien ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä, lisäksi tutkimustulosten raportoinnissa tulee olla tarkka ja avoin. (TENK 2019.) Laadullisen tutkimuksen yksi luotettavuuden mittareista onkin raportointi. Avoin selvitys tutkimuksen kulusta, aineiston hankinnasta sekä analyysistä ja päätelmistä on eettisesti kestävä tutkimuksen edellytys. (Hirsjärvi ym. 2007, 214–215.)

TENK (2019) ohjeistaa huomioimaan tutkimuksen teossa tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen sekä huolehtimisen tutkittavan yksityisyydestä ja tietosuojasta. Myös Eskola ja Suoranta (2008, 57) muistuttavat, kuinka vastaajien anonymiteetti on tutkimuksen teon yksi perusedellytyksistä. Tämän tutkielman kyselyyn vastaaminen toteutui täysin anonyymisti ja verkkovälitteisesti. Ainoa vastaajan tietoja koskeva kysymys oli asiakasryhmä, jonka kanssa hän työskentelee. Vastaajan ikää tai sukupuolta en kysynyt lainkaan, koska ne voivat olla tunnistettavuutta lisäävä tekijä, enkä katsonut niillä olevan suurta merkitystä vastausten kannalta. Tutkimusaineistoni kerääminen tapahtui verkossa toimivaan ryhmään välitetyn kutsun kautta, joten vastaajien jakautuminen esimerkiksi maantieteellisesti on minulle täysi mysteeri. Joidenkin vastausten yhteydessä nimettiin alue, kuten maakunta tai järvi, mutta nämä alueet olivat maantieteellisesti sen verran laajoja ja yksityishenkilöä määrittämättömiä, ettei niitä tarvinnut poistaa lainatuista vastauksista. Voinkin todeta, että vastaajien anonymiteetti toteutui täysin, sillä edes minulle tutkijana ei kirjautunut vastaajista mitään henkilökohtaista tietoa

Keräsin kyselyn yhteydessä kirjallisena luvan tutkimukseen osallistumisesta ja aineiston käytöstä. Lisäksi kerroin vastaajille tutkielmani aiheen sekä osallistumiseen liittyvät asiat, kuten sen, että vastaaja voi missä tahansa vaiheessa lopettaa kyselyyn vastaamiseen ilman määriteltävää syytä. Saatua aineistoa säilytän sekä käsittelen asianmukaisesti ja olen sitoutunut hävittämään sen kokonaan tietoturvaseikat huomioiden tutkielman valmistumisen jälkeen. TENK (2019) painottaakin, kuinka aineisosta huolehtiminen ja asiakkaiden yksityisyyden suojan säilyttäminen on tutkijan yksi tärkeimmistä tehtävistä koko tutkimusprosessin ajan.

3.3 Aineiston hankinta

Toteutin tutkimukseeni liittyvän kyselyn laadullisena lomakekyselynä. Kysely muodostui loogiseksi aineistonhankintamenetelmäksi, sillä tarkoituksena oli kerätä sosiaaliryöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä tutkimusaiheesta, johon avoimet ja anonyymit kysymykset soveltuivat hyvin. Kysymysten muotoilussa pidin olennaisena sitä, että niistä saatavien vastausten avulla sain aineiston, jonka avulla voin vastata tutkimuskysymyksiin. Kyselytutkimus onkin hyvin perinteinen tutkimustapa sosiaalitieteissä, sillä siinä tutkija kohdentaa

kysymykset niin, että ne ovat tutkimuksen ja sen onnistumisen kannalta olennaisia (Alasuutari 2011, 40).

Kyselytutkimuksen avulla on mahdollista kartoittaa ja kerätä tietoa tutkittavien mielipiteistä, asenteista sekä arvoista. Näiden tutkiminen ei kuitenkaan ole mutkatonta, vaan tutkijan tulee kiinnittää huomiota tiedonkeruun onnistumiseen sekä tutkimuksen sisällöllisiin tavoitteisiin. Kyselylomake on hyvä muodostaa niin, että siinä toteutuvat sisällöllisten näkökulmien lisäksi tilastolliset näkökulmat, ja että vastaajat kykenevät tulkitsemaan sitä itsenäisesti. Mielipiteet, asenteet ja arvot ovat kuitenkin hankalasti mitattavissa, johtuen niiden moninaisuudesta sekä hankaluudesta määrittellä niitä. (Vehkalahti 2019, 11–12.) Laadullisessa tutkimuksessa onkin leimallista tutkimusaiheen kokonaisvaltainen tarkastelu, sillä kuten yllä todettiin, aineisto on usein moninainen ja kompleksinen (Alasuutari 2011, 84). Jotta tällaista aineistoa voidaan analysoida, tulosten mittaamiseen tarvitaan selkeitä kysymyksiä. Kyselyssä käytettävät käsitteet tulee myös muotoilla ymmärrettävään muotoon. Merkittävää kyselyn onnistumisen kannalta on, että kysymysten muotoilu on tarkkaan mietittyä, sillä tulosten mittaaminen tapahtuu kyselylomakkeen ja sen vastausten avulla. Tutkijan tulee huomioida, että avointen vastausten käyttäminen kyselylomakkeessa on mittauksen kannalta suljettuja kysymyksiä haastavampaa. Pelkästään avointen kysymysten käyttö omassa tutkimuksessa oli kuitenkin perusteltua, sillä niiden avulla sain kerättyä tietoa, joka muuten olisi voinut jäädä saamatta. Avointen kysymysten käyttö perustuu myös siihen, ettei vastausten vaihtoehtoja ole mahdollista rajata valmiiksi, koska tutkimuksen aihe on sen verran uusi. (Vehkalahti 2019, 17–18, 20, 25.)

Aineistonhankinnan toteutin Webropol -portaalin avulla luodulla verkkokyselyllä, joka piti sisällään 12 avointa kysymystä ja kohdan, jossa oli mahdollisuus jättää palautetta. Lomakkeella oli lisäksi taustatietokysymys asiakasryhmästä, jonka kanssa vastaaja työskentelee tai mihin hän peilaa ajatuksiaan, mikäli kyseessä on esimerkiksi aiempaan asiakasryhmään kohdennetut vastaukset. Mihinkään kysymykseen vastaaminen ei ollut pakollista, vaan lomakkeella pääsi etenemään, vaikka vastaaja jätti jonkun kohdista tyhjäksi. Vain kyselyn lopuksi lähetetyt vastaukset tallentuivat ja näkyivät tutkijalle. Kyselylomakkeen kysymykset löytyvät työn lopusta liitteenä numero 2.

Webropolin linkin valmiiseen kyselyyn jaoin Facebookin Sosiaalityön uraverkosto-ryhmässä sekä omalla Facebook sivullani julkisena julkaisuna. Kysely oli auki 11-23.4.2023,

jonka aikana se avattiin 192 kertaa. Itse kyselyyn vastaamisen aloitti 34 henkilöä ja lopullisia, lähetettyjä vastauksia kirjautui 19 kappaletta. Vastaajien kelpoisuudeksi määrittelin niin sosiaalityöntekijät kuin sijaispätevät sosiaalityöntekijät, kaikki 19 vastaajaa kuuluivat tähän kohderyhmään. Jätin tietoisesti muut mahdolliset rajaukset tekemättä, jotta kysely tavoittaisi mahdollisimman monta potentiaalista vastaajaa. Tutkimusaineiston laajuudeksi saaduista vastauksista muodostui yhteensä 20 sivua word-tiedostona, kun fonttikoko oli 12, riviväli 1,5 ja pelkät vastaukset siirretty allekkain. Sivumäärällisesti aineisto oli suppeahko, mutta sisällöllisesti sen verran rikas, että sen avulla pystyi hyvin vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Pääosin vastaajat olivat työelämässä mukana vastaushetkellä. Vastaajista 11 kertoi työskentelevänsä lasten ja nuorten kanssa, kolme puolestaan terveydenhuollon sosiaalityössä, kolme nuorten aikuisten ja kaksi aikuisasiakkaiden parissa. Kolme vastaajista oli vastaushetkellä muissa tehtävissä tai opintovapaalla. Osa vastauksista on laskettu kahteen kategoriaan, päällekkäin mainittujen asiakasryhmien vuoksi. Kaikki 19 vastaajaa vastasivat asiakasryhmää koskevaan kysymykseen ja palautetta halusi kyselyn lopuksi jättää seitsemän vastaajaa. Taulukossa 2. on kuvattu annettujen vastausten määrä kysymyksittäin.

Taulukko 2. Annetut vastaukset

Kysymyksen numero	Vastausten määrä
1, 2, 3, 5, 9, 10, 12	19 kpl
4, 6, 7	18 kpl
11	16 kpl
8	15 kpl

3.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa analyysissä kuvaavaa on se, että siinä aineistoa tarkastellaan yleensä kokonaisuutena, joka voidaan jakaa kahteen toisiinsa kietoutuneeseen osioon; havaintojen pelkistämiseen sekä arvoituksen ratkaisemiseen. Pelkistämisessä korostuu havaintojen kohdentuminen sekä niiden rajaaminen tutkimuskysymyksen kannalta olennaisiin asioihin, jotta fokus tutkittavan ilmiön selvittämisessä säilyy. Varsinaiseen ratkaisuvaiheeseen päästään, kun

tarkasteltavien havaintojen pohjalta kartoitetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin, samalla aiempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen viitaten. (Alasuutari 1994, 28–37.)

Keräämäni tutkimusaineiston analyysin toteutin laadullisena sisällönanalyysinä, olen myös joissakin kohdissa katsonut vastausten yleisyyttä, ja sen perusteella käyttänyt paikoittain kuvaavia ilmaisuja, kuten ”osa”, ”suurin osa” tai ”puolet”. Kyselyajan päätyttyä aloitin prosessin tulostamalla kokonaisraportin webropol -kyselyn tuloksista paperille, jossa kaikki vastaukset näkyvät allekkain kysymyskohtaisesti. Lisäksi tulostin vastaukset vastaajakohtaisesti ja numeroin ne vastausjärjestyksessä, jossa V1 kuvaa vastaajaa numero yksi, V2 vastaajaa numero kaksi ja niin edelleen. Tämä kutakin vastaajaa kuvaava lyhenne on merkitty jokaisen käytetyn lainauksen perään ja nämä vastaajien lainaukset on erotettu muusta tekstistä kursivoimalla.

Ensin perehdyin tulostettuun aineistoon huolellisesti useiden lukukertojen muodossa samalla tarkistaen, että kaikki vastaukset olivat relevantteja tämän tutkimuksen näkökulmasta katsottuna. Lähdin analysoimaan saatuja vastauksia aineistolähtöisestä näkökulmasta, tutkimusaiheen tuoreen näkökulman sekä tutkimustavan huomioon ottaen tämä toimi analyysitapana hyvin. Se, että olin jakanut kysymykset eri kategorioihin, selkeytti analyysin tekemistä. Analyysissä olen paikoittain määrällistänyt vastaajien osuutta, havainnollistaakseni joidenkin vastausten yleisyyttä.

Aineistolähtöisen analyysin tavoitteena on tuottaa teoreettinen kokonaisuus tutkimusaineistosta, jonka analyysiyksiköt eivät ole ennalta muodostettuja, vaan ne valitaan aineistosta tutkimustehtävän tai tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Aineistolähtöinen analyysi on jaettavissa kolmeen eri vaiheeseen; aineiston pelkistämiseen eli redusointiin, aineiston ryhmittelyyn eli klusterointiin sekä teoreettisten käsitysten luomiseen eli abstrahointiin. Pelkistämisvaiheessa aineistosta karsitaan kaikki se epäolennainen, mikä ei liity tutkimuskysymykseen. Lisäksi aineistosta etsitään alkuperäiset tutkimustehtävää kuvaavat ilmaisut, ja niitä vastaavat pelkistetyt ilmaisut listataan allekkain. Ryhmittelyvaiheessa alkuperäiset ilmaukset käydään tarkasti läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia tai mahdollisia eroavaisuuksia, josta samankaltaiset ilmaukset järjestellään omiin alaluokkiinsa, ja nimetään sisällön mukaisella käsitteellä. Itse luokitteluyksiköt voidaan valita tutkittavan ilmiön ominaisuuksien tai käsitysten mukaan. Abstrahointi- eli luokitteluvaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto sekä muodostetaan sen pohjalta saatuja tuloksia kuvaavat teoreettiset

käsitteet. Ryhmittelyn avulla muodostetaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle sekä luodaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä, joten voidaan katsoa, että se on osa käsitteellistämisprosessia. Käsitteellistäminen taas jatkaa luokitteluiden yhdistämistä niin pitkälle kuin se on mahdollista, edeten alkuperäisistä kielellisistä ilmaisuista teoreettisiin käsityksiin sekä johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108, 123–125.)

Aineiston huolellisen läpikäynnin jälkeen aloin etsimään aineistosta tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmaisuja. Analyysiyksiköt muodostuivat sanoista ja lauseista sen mukaan, miten niistä tiivistyi vastauksen ydinasia. Aloitin tarkastelun aineiston ensimmäisestä kysymyksestä ”Ovatko ympäristötunteet sinulle käsitteenä tuttuja ja kuinka sinä ymmärrät ne? Jos ovat ennestään tuttuja, kerro mistä yhteydestä?” Kysymys koostui ympäristötunne-käsitteen tunnistamisesta sekä siitä, kuinka vastaaja käsittää sen. Erottelin kyseiset teemat vastauksista pelkistämällä niitä koskevat ilmaisut, ja nämä pelkistetyt ilmaisut koodasin eri värien avulla paperille, alleviivaamalla ne teemoittain. Ryhmittelyssä jaoin pelkistetyt ilmaukset ryhmiin samankaltaisuus periaatteella ja nimesin ne sisällön mukaisesti. Tämä vastausten luokittelu auttoi minua koodaamaan sosiaalityöntekijöiden vastauksista esiin nousseita asioita tiiviimpään ja selkeämpään muotoon, sekä muodostamaan alaluokat ilmaisuille. Varsinaiset yläluokat kuvaavat vastauksista esiin nousseita ilmiöitä, esimerkiksi ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla ne ovat *ekososiaalinen sosiaalityö, ympäristötunteet* sekä *ihminen ja ympäristö*, kun tutkittiin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä ympäristötunne-käsitteestä. Taulukossa 3. on kuvattu analyysin etenemistä.

Taulukko 3. Ympäristötunne-käsite tutkimusaineistossa

Ympäristötunne-käsitteen käsittäminen (pelkistetyt ilmaukset)	Alaluokka (ryhmittely)	Yläluokka (käsitteellistäminen)
-Ekososaalityö -Ekososaalinen siirtymä	Ekososaalityön käsite	Ekososaalinen sosiaalityö
-Ilmastoahdistus -Ahdistus, ilmastonmuutos -Ilmastosyllisyys ja huoli -Ympäristöahdistus	Negatiiviset ympäristötun- teet	Ympäristötunteet
-Ihmisen ympäristöön liitty- vät tunteet, globaali tai lä- hiympäristö -Ihmisten negatiiviset toimet ympäristön kannalta	Ihmisen toiminta ja tunteet omassa ympäristössä	Ihminen ja ympäristö

Aineistolähtöisen analyysitavan soveltaminen tässä analyysissa sujui mielestäni hyvin, voisi jopa todeta, että oppikirjan mukaisesti. Saadut vastaukset pystyin myös hyödyntämään täysin. Tutkimuskysymyksiä vastaavien ilmaisujen löytäminen oli selkeää, sillä aineistoa läpi käymällä sieltä nousi yllättävän paljon samankaltaisuuksia esille. Ryhmittely meni myös sujuvasti, sillä esiin nousseet ilmaisut olivat selkeästi jaoteltavissa eri ryhmiin. Käsitteellistämisvaihe sai minut kuitenkin pohtimaan, onnistuinko poimimaan ne oikeat, relevantit teemat aineistosta esille. Tätä epävarmuutta työstin käymällä yhä uudelleen aineistoa ja ryhmittelyä läpi, päätyen joka kerta samoihin tuloksiin.

4 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ YMPÄRISTÖTUNTEISTA

Esittelen ja avaan tutkimustulokset tässä luvussa analyysikategorioittain, käyden läpi sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä ympäristötunteista. Tulosten olen jakanut kolmeen eri alalukuun aineiston teemojen mukaisesti. Luvut jakautuvat seuraavasti: 1. Sosiaalityöntekijöiden oma luontosuhde ja ympäristötunteet 2. Asiakkaiden ympäristötunteiden tunnistaminen ja niiden käsittely 3. Ympäristökysymykset ja ekologiset arvot osana sosiaalityötä.

4.1 Sosiaalityöntekijöiden oma luontosuhde ja ympäristötunteet

4.1.1 Oma luontosuhde

Sosiaalityöntekijät kuvasivat kyselyssä omaa luontosuhdettaan tärkeäksi, tuoden esiin niin positiivisia kuin negatiivisia tuntemuksia aiheesta sekä omia kokemuksiaan luonnon merkityksellisyyteen liittyen. Kokemuksiaan vastaajat tarkastelivat muun muassa luonnossa liikkumiseen sekä siellä oleilun kautta. Luonnon kokemisessa korostuivat aistihavainnot sekä erilaiset aktiviteetit kuten lenkkeily, retkeily, suunnistaminen, hiihto, marjastus ja sienestys, metsästys ja kalastus, sekä uiminen ja telttailu. Luonnon aistimista kuvattiin esimerkiksi meren tuoksuna, pulahduksena raikkaaseen järveen sekä metsän äänien kuunteluna tutulla lenkipolulla.

Olen ollut nuoresta lähtien kiinnostunut ekologisuudesta ja luontoarvoista. Harrastan päivittäin ympäristön tarkkailua lähiseudulla ja säännöllisesti metsäretkeilyä. Koen rauhoittuvani metsässä ja pidän luonnon seuraamisesta eri aisteilla. (V9)

Luonto näyttäytyi arvokkaana elementtinä vastaajille, ja moni heistä kiteytti sen merkityksen itselleen rakkaaksi ja tärkeäksi, jopa elintärkeäksi. Eräs sosiaalityöntekijä sanoitti luonnon olevan itseisarvo ja tärkeintä, mitä maapallolla on. Useammasta kirjoituksesta välittyi monipuolisen tunneyhteyden lisäksi vahva suojelunhalu luontoa kohtaan sekä ymmärrys sen yhä kriittisemmästä tilanteesta. Sosiaalityöntekijät kertoivat avoimesti myös ikävistä

tunteista, jotka liittyivät luontoon. Pihkala (2017, 133–134) on todennut, että ympäristökriisi nostaa usein vahvojakin negatiivisia tunteita pintaan. Ihmisen etsiessä tietoa sekä ymmärrystä maapallon nykytilasta, faktojen tunnustaminen ympäristön hälyttävästä tilanteesta on potentiaalisesti haastavaa. Onkin ymmärrettävää, että tämä voi aiheuttaa tasapainoilua niin järkytyksen, kieltämisen kuin hyväksymisen välimaastossa (mt).

Toisaalta kun miettii ilmastonmuutosta, luontokatoa ja luonnon tuhoutumista ja eläinten elinpiirien kapeutumista ja sukupuuttoja, eläinten tehotuotantoa ja kun miettii näiden asioiden mittasuhteita ja ihmiskunnan toimimattomuutta sen edessä tulee hyvin toivoton olo ja aika surullinen. (V13)

Vaikka vahva luontosuhde nousi esille useassa vastauksessa, herätti se myös yksittäisissä kommentteissa kyseenalaistusta. Pohdintaa aiheutti se, tarvitseeko ylipäätään kaikkien vaalia vahvaa luontoyhteyttä. Suomen ollessa lukemattomien järvien ja metsien maa, voi tuntua lähes kapinalliselta olla tunnustautumatta eräihmiseksi. Luontoa kohtaan sosiaalityöntekijät tunsivat vastausten perusteella kuitenkin arvostusta, vaikka se ei omassa arjessa tai prioriteeteissa olisi juurikaan läsnä.

Ensimmäisenä herää ajatus siitä, että ovat suojeltavia, arvostettavia asioita. En ole itse mikään ulkoilu- ja luontoihminen, joten hieman myös ärsyttää sellainen suomalainen ajatuksenjuoksu, että ulkoilu on se ”the juttu”, jota kaikkien pitää tehdä ja nauttia jostain metsässä käyskentelystä. (V18)

Toisaalta aiempi tutkimus esittää, että ihmisillä on luontainen tarve luontoyhteyden muodostamiseen, ja usein tämän luontokaipuun huomaa vasta ollessaan konkreettisesti luontoympäristössä. Jo pieni hetki luonnossa virkistää, poistaa stressiä, vahvistaa itsetuntoa ja uskoa omaan kykyihin sekä auttaa yleisesti tunnettyöskentelyssä. Sen lisäksi että luonto aktivoi näitä positiivisia tunnekokemuksia, se myös auttaa niiden ylläpitämisessä. Luonnon on todettu vahvistavan psyykkistä hyvinvointia, joka ilmenee rauhan, turvallisuuden, vapauden sekä yhteenkuuluvuuden tunteina luontoa kohtaan. Etenkin rauhan kokeminen on tärkeää ympäristökriisin aikakaudella, sillä se korostaa jaksamisen ja tunteiden käsittelyn merkitystä. (mm. Helne & Silvasti 2012, 240–241; Pihkala 2017, 188–189; Pihkala 2019a, 274.) Kun sosiaalityöntekijät pohtivat kyselyssä omia luontoon liittyviä kokemuksiaan, yleisin esiin nousseista tunteista olikin rauha, tämän mainitsi yli puolet vastaajista.

Päällimmäisenä rauhallisuus, kauneus, toivo. Luonnolla ja ympäristöllä on suuri merkitys esimerkiksi oman hyvinvoinnin tukemisessa. (V19)

Metsään, erämaahan, tunturiin, luontopoluille ja veden äärelle mennään vastausten perusteella tietoisesti rauhoittumaan, jolloin oma luontosuhde toimi monelle vastaajalle ennen kaikkea isona voimavarana hektisen arjen keskellä. Luonnosta useampi sosiaalityöntekijä kertoi itselleen tärkeäksi elementiksi vesistöt, sekä niiden rauhoittavan vaikutuksen.

Luontoon menen rauhoittumaan ja latautumaan, ja kaipaen kaupunkilaisen elämäni keskelle syvempää luontoyhteyttä arkeeni. Kaupunkiluontokin on tärkeä, etenkin vesistöt. (V17)

Luonnon saavutettavuus vaikutti olevan vastaajille tärkeä tekijä kaupunkielämän vastapainona, tarkoitettiin sillä sitten lähirantaa, mökkirantaa tai kaukaisempaa erämaata. Samalla omaa luontosuhdetta miettiessään osa sosiaalityöntekijöistä nosti esille yhteyden omaan kotiseutuunsa sekä positiiviset muistot, jotka liittyvät lapsuuden retkeilyyn luonnossa tai vapaa-ajan viettoon tärkeissä maisemissa.

Luonto on minulle tärkeä. Lapsuudesta asti paljon retkeilty luonnossa. Myös metsästys ja kalastus lapsuuden perheessä vahvasti läsnä. Kotipaikka Lapissa, joten luonto lähellä niin fyysisesti kuin sydämessäkin. (V5)

Monella ihmisellä on luonnossa myös oma mielipaikka, johon hakeutua rauhoittumaan, virkistäytymään sekä selkeyttämään ajatuksia ja tunteita (Salonen 2010, 25–26). Nämä mielipaikat eivät ole sidoksissa siihen, sijaitsevatko ne maalla vai kaupungissa, vaan niitä yhdistää ennen kaikkea merkityksellisyyden sekä luontoyhteyden kokemus (Pihkala 2017, 190).

4.1.2 Omat ympäristötunteet

Sosiaalityöntekijät nimesivät luontoon liittyviksi positiivisiksi tunteiksi yhteyden, turvallisuuden, nautinnollisuuden, kauneuden, toivon, ilon, onnellisuuden, seesteisyyden sekä hyvänolon tunteet. Vastaavasti negatiivisista tunteista vastaajat kokivat muun muassa surua, haikeutta, huolta, ahdistusta, toivottomuutta sekä konkreettista pahan olon tunnetta. Toivottomuutta herätti etenkin se, kuinka ihminen toimii luontoa kohtaan tuhoavalla tavalla ja aiheuttaa ympäristölle liikaa kuormitusta sen kantokykyyn nähden. Moni sosiaalityöntekijä toikin vastauksessaan esille, kuinka luonnonsuojeluun ja ympäristöstä huolehtimiseen tulisi kiinnittää nykyistä suurempaa huomiota.

Mitä tunteita.. no sellaisia että luontoa pitää suojella, eikä se pysy itsestään olemassa. (V2)

Negatiivisia tunteita herättää eri mittakaavoissa tapahtuva luonnon tuhoaminen. Olipa kyse sitten roskista maastossa, jostain kaivoksesta Lapissa tai globaalimmalla tasolla tapahtuvasta ilmastonmuutoksesta... Kyllä sitä tietysti miettii, että millainen tulevaisuus tulee olemaan. (V4)

Sosiaalityöllä on näköalapaikka yhteiskunnan eri ilmiöihin ja haasteisiin myös ympäristöasioissa, joita yllä olevassa vastauksessakin pohdittiin. Nämä ympäristöongelmat ovat vahvasti sidoksissa rakenteellisiin ja poliittisiin kysymyksiin, sekä ihmisen toimintaan luonnon hyvinvoinnin puolesta tai sitä vastaan. Ekologisesti kestävämmän yhteiskunnan rakentamiseen liittyy ennen kaikkea ymmärrys oikeudenmukaisuudesta sekä ekososiaalisten kysymysten huomioimisesta. Sosiaalipoliittiset dilemmat haastavat hupenevien luonnonvarojen rinnalla päätöksentekijöitä huomioimaan ympäristönäkökulman sekä tulevien sukupolvien oikeudet suhteessa taloudelliseen ajatteluun. (Hirvilammi & Massa 2009, 127–129.)

Vaikka luonnon vaikutus valtaosaan vastaajista oli suuri ja se herätti paljon erilaisia tunteuksia, itse ympäristötunteet-käsite ei suurimmalle osalle sosiaalityöntekijöistä ollut tuttu. 19 vastaajasta 16 kertoi, etteivät he tiedä sitä ennestään. Sosiaalityöntekijöiden pohtiessa ympäristötunteiden merkitystä sekä käsitettä, kulminoituivat ne useimmiten negatiivisiin tunnekokemuksiin tai teemoihin.

Ymmärrän sen ahdistuksena esim. ilmastonmuutosta ja ihmisen ympäristön kannalta negatiivisia toimia kohtaan. (V5)

Useampi vastaaja mainitsi kuitenkin tietävänsä tai tunnistavansa ilmasto- tai ympäristöahdistuksen tunteet, ja jokunen heistä mietti, linkittyvätkö ne suoraan ympäristötunne-käsitteeseen. Muut jäsenykset ympäristötunteista liittyivät vastaajilla esimerkiksi opintojen aikaisiin kursseihin ekososiaalityöstä sekä ekososiaaliseen siirtymään. Vain kolme sosiaalityöntekijää kertoi ympäristötunteiden olevan itselleen ennestään terminä tuttu, lähteeksi mainittiin muun muassa yhteiskunnallinen keskustelu sekä nuorten kuvaama ympäristöahdistus asiakaskohtaamisten kautta.

Ympäristötunteet käsittävät ihmisen luontoon liittyvinä tunteina. Kyseessä voi olla globaalit tunteet liittyen ilmastonmuutokseen ja toisaalta myös lähiympäristöön liittyvät tunteet. (V8)

Kysyttäessä sosiaalityöntekijöiden omia ympäristö- ja ilmastoahdistuksen kokemuksia, enemmistö vastaajista kertoi kokevansa tai kokeneensa jonkin verran kyseisiä tunteita. Ympäristökriisille onkin olennaista, että se koskettaa globaalisti meitä kaikkia ja mitä enemmän tietoa ihmisellä on kriisin seurauksista, sitä suuremmaksi voi oma ahdistus kasvaa (Pihkala 2019c).

Koen, koska ajattelen että peli on aikalailla menetetty valitettavasti. Tuleville sukupolville todella surullisia vuosikymmeniä edessä. (V2)

Vastauksissa sosiaalityöntekijöiden ahdistuksen tunteet linkittyivät vahvasti yhteiskunnalliseen ja globaaliin tilanteeseen, jossa esimerkiksi luonnonvarojen epätasa-arvoinen jakautuminen sekä ihmisten piittaamattomuus luontoa kohtaan koettiin suurena epäkohtana. Ympäristön ja maapallon tulevaisuudesta kannettiin useammassa vastauksessa suurta huolta.

Olen varma 2040-luvulla maapallo on valitettavasti tilassa jota ei voi pelastaa ja menemme väijäämättä nälänhätää ja maapallon kärventymistä kohti. (V12)

Sosiaalityöntekijöiden kuvaamat ahdistuksen tunteet koskettivat vakavia asioita, kuten edellä lainatun vastauksen maailmanlopun uhkakuva. Pihkala (2017, 22) on havainnut, että erityisesti positiivisena koetut ympäristötunteet edesauttavat ympäristöahdistuksen ilmene mistä sekä sen painavuutta. Tämä selittyy sillä, että luonnon ollessa tärkeä elementti ihmiselle ja hänen kokiessa uhkaa itselleen merkittävää asiaa kohtaan, muuttuu silloin ympäristöä koskeva positiivinen tunne ahdistukseksi (mt., 22). Toisaalta tutkimukset osoittavat, että negatiiviset tunteet ja vakavana koettu uhka ovat potentiaalisia tilanteita tarkastella maailmaa uusin silmin, sekä sen myötä suhteuttaa ja motivoida omaa toimintaansa ympäristön edun mukaiseksi (Ojala 2007, 68; Ranta-Tyrkkö 2017, 127).

Sosiaalityöntekijät kertoivat miettineensä yksilö- sekä yhteisötason vaikutusmahdollisuuksia ympäristöasioissa ja omien tunteiden käsittelyä aiheeseen liittyen. Näissä pohdinnoissa esiintyi epäsuhtaa ideaalitalanteen ja käytännön välillä, koska halu muutokseen paremman tulevaisuuden puolesta löytyi, mutta mahdollisuudet sen toteuttamiseksi koettiin aika lailla rajallisina.

Jossain määrin kokenut ahdistusta asiasta aina. Toisaalta tiedostan hyvin kuinka pienesti omilla toimilla tai esim. Suomella valtiona on maailman mittaavassa on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. (V6)

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että omien ekologisten arvojen tarkastelu ja toimiminen niiden mukaisesti, tai ennemminkin niitä vastaan, voi aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. Luontoympäristö ja moraali ohjaavat ekologisten arvojen mukaisissa elämäntavoissa, joiden noudattaminen näkyy usein helpotuksen tunteena sekä edesauttaa tasapainoisen luontosuhteen muodostamisessa. Vastaavasti mitä tasapainoisempi yksilön oma luontosuhde on, sitä helpompaa ekologisten arvojen ja käytänteiden toteuttaminen arjessa on. (mm. Helne & Silvasti 2012, 239–240; Wolske & Stern 2018, 133; Aarnio 2023, 118–119.)

Vain yksittäisissä vastauksissa nousi esille, kuinka sosiaalityöntekijät eivät kokeneet kertomansa mukaan ahdistusta ympäristön tilasta, syyksi tähän mainittiin kiireinen arki sekä realiteetit omien toimien riittävydestä ympäristön hyvinvoinnin eteen.

En koe. Olen arjessani niin kiireinen, etten ehdi asiaa ajatella. Kunhan selviää hengissä omassa elämässä ja pystyy ehkä pitämään omat asiakkaatkin hengissä. (V4)

Ahdistuksen syntymistä sosiaalityöntekijät ehkäisivät tunteiden tietoisien hallinnan kautta sekä keskittymällä arjessa niihin ympäristöasioihin, joihin voivat omalla toiminnalla vaikuttaa. Näistä omista teoista vastauksissa mainittiin muun muassa kasvissyönnön kierrättäminen, lajittelu, äänestyskäyttäytyminen sekä vastuullinen matkustaminen. Aiempi tutkimus suomalaisten toteuttamista ilmastoteoista on hyvin samansuuntaista ja vastauksissa toistuu edellä mainittujen keinojen lisäksi kuluttamisen vähentäminen (myös energian kulutuksen tarkastelu), yksityisautoilun välttäminen, vastuullinen rakentaminen sekä vapaaehtoiset maksut päästöjen kompensoinnissa (Lehtonen ym. 2020, 37–42).

En koe ympäristö- tai ilmastoahdistusta juuri ollenkaan, kuten en muutakaan ahdistusta. En lue kauhuskenaarioita. Omassa elämässäni teen kohtuullisia hyviä valintoja esim. en syö lihaa, lennän vain muutaman vuoden välein, lajittelen roskat, kierrätän ja ostan käytettynä osan hankinnoista. (V3)

Tästä sosiaalityöntekijän vastauksesta käy hyvin ilmi, kuinka faktoihin perustuva tunnetyökentely on yksi avain hyvinvointiin. Näkökulma siitä, että ympäristökriisi on isossa kuvassa liitoksissa yhteiskunnallisiin järjestelmiin ja tekijöihin enemmän kuin yksilöön, auttaa tasapainottelemaan ahdistuksen kanssa sekä lievittämään sitä omilla ekologisilla toimintatavoilla.

4.2 Asiakkaiden ympäristötunteiden tunnistaminen ja niiden käsittely

4.2.1 Ympäristötunteiden tunnistaminen

Asiakkaiden ympäristötunteita miettiessään yli puolet sosiaalityöntekijöistä ilmoitti, etteivät he ole tunnistaneeet asiakkaiden nostavan niitä esille tapaamisilla.

Koen, että asia on vielä tuntematon sosiaalityössä, eikä siitä ole puhuttu. En ole tunnistanut ympäristötunteita, jotka liittyvät luontoon. (V7)

Osassa vastauksissa tuotiin kuitenkin esille, kuinka usealla asiakaskohtaamisella on ollut puhetta erilaisista tunteista, jotka liittyivät esimerkiksi ympäristön tilaan sekä vastuullisiin kulutusvalintoihin. Asiakkaat ovat muun muassa harmitelleet lähirantojen huonoja uimavesiä, epäeettisen pikamuodin ostamista sekä lasten ja nuorten luottamuspulaa suhteessa aikuisten toimiin luonnonsuojelussa.

Osa (pieni osa) asiakkaista tuo esiin aihetta. Kertovat esim ahdistuvansa siitä, kun ”köyhällä” ei ole varaa ostaa vastuullista. Osalla impulsiiviseen rahan käyttöön liittyy myös ahdistusta oman ostelun määrästä ja sen vaikutuksesta ympäristöön (esim. helppo, halpa pikamuoti). (V5)

Vastausten perusteella asiakkaiden ympäristöön liittyvät tunteet ja niistä käytävä keskustelu liittyivät ahdistuksen käsittelyyn sekä asiakkaiden henkiseen jaksamiseen. Asiakas oli esimerkiksi voinut tapaamisilla itse kertoa luonnossa liikkumisen helpottavan omaa stressiään tai sitten oli yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa mietitty, kuinka luontoympäristöllä voi olla positiivinen vaikutus arjessa jaksamiseen.

Ei ole tullut vastaan. Ainakaan ilmastoahdistukseen liittyvää. Joskus ollaan voitu puhua siitä, miten vaikka stressiä tai muun syyn aiheuttamaa ahdistusta voisi purkaa vaikkapa luonnossa liikkumalla tai avannossa käymällä. (V4)

Kyselyvastauksissa huomioitavaa on, kuinka useampi sosiaalityöntekijä nosti esimerkiksi nuoret asiakasryhmänä, kun puhutaan ympäristö- ja ilmastoahdistuksen tunteista sekä niiden tunnistamisesta. Tämä huomio on ymmärrettävä, sillä tutkimusten mukaan etenkin nuorten

huoli ilmastonmuutoksesta sekä sen vaikutuksista on konkreettinen. (mm. UNICEF 2013; Hyry 2019; Albrecht ym. 2020, 99, 104; Kiilakoski 2022.)

Useampi nuori on tosiaan itse sanoittanut kysyttäessä tiedossa olevasta ahdistuksesta ja voinnista, olevansa huolissaan ilmastonmuutoksesta. Tämä ajoittui etenkin siihen aikaan kun Greta Thunbergin käynnistämä Fridays for Future like oli noussut paljon otsikoihin, useita vuosia sitten. (V17)

Nuorten asiakkaiden kohdalla korostui sosiaalityöntekijöiden vastauksissa se, kuinka tärkeää olisi huomioida nuorten ahdistuksen tunteen tunnistaminen sekä heidän kollektiivinen huolensa tulevaisuudesta. Tämän päivän nuoret ovat entistä tiedostavampi sukupolvi, joka elää moninaisten ympäristöön liittyvien tunteiden sekä asenneilmapiirin keskellä. Vastaa- vasti, vaikka informaatiotulva esimerkiksi median välityksellä on nuorten elämässä jatku- vasti läsnä, voi nuorten oma luontosuhde olla kaukainen.

Kyllä, monelle luonto on tärkeä mielenterveyden edistämisen kannalta. Toi- saalta myös ilmastoahdistuksesta kärsiviä nuoria on paljon ja myös niitä nuoria, joilla luontoyhteys on kadoksissa. (V8)

Osa nuorista voi myös sivuuttaa ilmastotoimet itselleen kuulumattomina, tai he eivät koe aihetta huolestuttavana ja myös tutkimustietoa kohtaan voi esiintyä skeptisyyttä. Toisaalta nuoret voivat asua vielä vanhempien luona, jolloin omat vaikutusmahdollisuudet talouden ekologisiin valintoihin ovat itsenäistä asumista vähäisemmät. (Albrecht ym. 2020, 105–106.)

4.2.2 Ympäristötunteiden huomioiminen ja niiden tukeminen

Asiakkaiden ympäristötunteiden huomioimiseen sekä tukemiseen sosiaalityöntekijät mietti- vät konkreettisia keinoja, joista esiin nousi etenkin yhteisö- ja sosiaalityön mahdollisuudet. Vas- taajien mukaan yhteisöt kaipaavat lisää tukea ja asiakkaat hyötyisivät taloudellisesti sekä sosiaalisesti yhteisön voimavaroista, esimerkiksi yhteisöllisen kierrätystoiminnan organi- soinnin kautta. Tällä yhteisöllisellä toiminnalla kannatetaan lisäksi paikallistoimintaa sekä vähennetään samalla ympäristön kuormitusta.

Ei minusta huomioida. Herättää samaa riittämättömyyden ja ahdistuksen tunnetta kuin muutoinkin yksilö- ja menestyseskeisessä yhteiskunnassa elä- minen ja oleminen. Työmenetelmien tulisi olla holistisempia ja yhteisölähtöi- siä, mikä on hyvin kaukana meidän siiloutuneesta palvelujärjestelmästä...

Sosiaalityössä olisi paljon positiivisia mahdollisuuksia. Koen että mahdollisuudet liittyvät myös yhteisöllisyyden lisäämiseen ja se linkittyy ympäristötunteisiin. Olisi hienoa että aihetta voisi käsitellä yhdessä yhteisöjen kanssa eikä vain yksilötapaamisilla. (V17)

Sosiaalityöntekijät sanoittivat kyselyn lopuksi haasteita ja hyötyjä liittyen asiakkaiden ympäristötunteiden huomioimiseen sosiaalityössä. Haasteina näyttäytyivät ainainen kiire, tasa-arvon toteutuminen yksilöiden kulutuksen välillä, misinformaatio ja polarisoitunut yhteiskunta, luonnon liian vähäinen huomiointi, hitaasti muuttuva toimintakulttuuri sekä tietämättömyys.

Haasteena aika on yksi, tietämättömyys aiheesta toinen, isommat rakenteet jotka jopa ohjaavat tietyllä tavalla yksilöä yksilölliseen ja epäekologiseen elämäntyyliin, josta tulee normi. (V14)

Vastauksissa käytiin pohdintaa lisäksi nyky-yhteiskunnan rakenteista sekä yleisestä asenneilmapiiristä. Näistä pohdinnoista välittyi huoli vallitsevien kulutustottumusten kietoutumisesta kertakäyttökulttuuriin sekä ympäristön kannalta kestävämmien rakenteiden mahdollistamiseen.

Tasa-arvo. Yhteiskuntamme perustuu siihen, että kaikki saavat kuluttaa niin paljon kuin rahaa ja huvitusta riittää ja kuluttamisen hillitseminen nähdään jopa pahana talouden rattaiden pyörimisen kannalta. Jos siis toinen saa (ja itse asiassa hänen pitää) kuluttaa, niin miksei toinen? Jos naapurin lapsella on mopo, pitää minunkin lapseni saada mopo. Kaveri käy etelän matkalla joka vuosi, miksen minäkin? Miksi minun lapseni kulkisi koulussa housuissa, jotka on polvesta paikattu, kun muilla on uudet vaatteet? (V9)

Asiakkaiden ympäristötunteiden huomioimisen hyötyjä näyttäytyi vastausten perusteella löytyvän sosiaalityössä monitahoisesti. Nimettyjä hyötyjä olivat asiakkaiden kuulluksi tuleminen, kestävä kehityksen orientaatio, yhteinen keskustelu ja tiedostamisen lisääntyminen ympäristöasioissa, luonnon rauhoittavan vaikutuksen tukeminen asiakkaiden elämässä sekä yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Siellä olisi paljon positiivisia mahdollisuuksia. Koen että mahdollisuudet liittyvät myös yhteisöllisyyden lisäämiseen ja se linkittyy ympäristötunteisiin. Olisi hienoa että aihetta voisi käsitellä yhdessä yhteisöjen kanssa eikä vain yksilötapaamisilla. Ryhmämuotoista työskentelyä toivoisin lisää esim. lapsi- ja perhepalveluihin. (V17)

Yhteisöllisyyteen sekä lasten ja nuorten palveluihin kohdensi moni muukin sosiaalityöntekijä vastauksiaan. Asiakkaiden ympäristötunteiden huomioimisella päästään paremmin kiinni etenkin siihen maailmaan, jossa nykynuoret elävät ja kasvavat. Toisaalta eräs vastaaja oli huolestunut nuorten kohdalla siitä, ettei heidän ympäristöhuoltaan kasvateta turhaan, vaan ennemmin tuetaan arvojen mukaisen elämäntavan löytämisessä ja toteuttamisessa. Ekologisempiin elämäntapoihin ohjaaminen on sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta tärkeä tarkastelunaihe, sillä etenkin nuoret näkevät ympäristökriisissä Sitran (Hyry 2019) mukaan uhan lisäksi myös mahdollisuuksia. Nuoret kokevat etenkin omat vaikutusmahdollisuutensa positiivisina ja yhä useampi nuori haluaakin vaikuttaa sekä tehdä konkreettisia tekoja ympäristön eteen (mt.). Toisaalta tämä on ristiriidassa tutkimuksen kanssa, jonka mukaan alle 30-vuotiaat ovat kierrätysaktiivisuudessa sekä kodin energiansäästön huomioimisessa suhteessa vanhempiin vastaajiin vähemmän aktiivisia. Myös esimerkiksi lentomatkailu näyttäytyy arvovalintana, josta nuoret ovat haluttomampia vähentämään. Vastaavasti nuoret ovat vanhempia aktiivisempia erilaisissa kansalaisjärjestöjen toiminnoissa, kun puhutaan ilmastonmuutokseen vaikuttamisesta. (Lehtonen ym. 2020, 37–39, 41, 43.)

4.2.3 Ympäristötunteiden käsittely

Miettiessään omia kompetenssejaan asiakkaiden ympäristötunteiden käsittelyssä, syntyi sosiaalityöntekijöiden vastauksissa hajontaa. Osa vastaajista ajatteli, ettei heillä ole riittävästi tietoa tai keinoja näiden tunteiden käsittelyyn. Ympäristötunteet koetaankin verrattain uutena ilmiönä sosiaalityössä, jolloin asiakkaiden tukeminen ympäristöasioiden käsittelyssä voi tuntua haastavalta, jos työntekijällä ei ole asiasta ajankohtaista tietoa.

Ei ole varmasti tarpeeksi tietoa missään nimessä. (V2)

Yksittäisissä vastauksissa myös todettiin, kuinka muut ongelmat kuormittavat sosiaalityön asiakkaita ja samalla kiire työntekijöitä siinä määrin, ettei ympäristökysymyksille jää tapaamisilla tilaa. Eräs sosiaalityöntekijä totesikin, kuinka hänellä ei ole tähän mennessä ollut tarvetta ympäristötunteiden käsittelyyn asiakkaiden kanssa, koska ne eivät ole koskaan nousseet tapaamisilla esille.

Voin toki tarjota kuuntelevan korvan ja ymmärrystä, mutta esim keinoja kyseisenlaisen ahdistuksen vähentämiseen minulla ei ole. (V5)

Toinen osa vastaajista mietti, että heillä on riittävä mahdollisuus vastata asiakkaiden ympäristötunteisiin, ja ne ovat yhtä lailla kohdattavissa muiden asiakkaiden tunteiden rinnalla.

Luulisin, että pystyn vastaanottamaan ympäristötunteita ja käsittelemään niitä samoin kuin muitakin vähän yllättävämpiä aiheita tapaamisella. (V3)

Vastausten perusteella asiakastapaamisilla tulee hyvin moninaisia tunteita vastaan. Sosiaalityöntekijöillä pitäisi olla valmius käsitellä kaikenlaisia tunteita, huolimatta siitä ovatko ne sosiaalityöntekijälle itselleen tuttuja tai eivät. Yksi vastaajista sanoitti kuinka se, että ammattilainen on kiinnostunut, ymmärtäväinen sekä kuuntelee asiakkaiden huolia, auttaa jo pitkälle. Vastaukset osoittavat, että vaikka sosiaalityössä asiakkaiden kohtaaminen on keskiössä, on sillä vielä paljon kehitettävää moneen muuhun sektoriin nähden, kun puhutaan ympäristötunteiden huomioimisesta asiakastyössä.

Esimerkiksi terveydenhuoltoa koskevissa tutkimuksissa on jo huomioitu, kuinka ympäristökriisit voivat aiheuttaa mielenterveyden haasteita ja vaikuttaa pitkäkestoisesti ihmisen hyvinvointiin. Ammattilaisten voi kuitenkin olla vaikeaa tunnistaa tai nostaa esiin potilaiden ympäristötunteita, joten tunteiden kohtaamisen taitoa sekä kykyä dialogiin tulisi vahvistaa. Tunteiden tunnistaminen ja huomiointi lisäävät tutkimuksen mukaan muun muassa empatian kokemusta, joka on tärkeää ekologisen kestävyuden näkökulmasta. (Rintala ym. 2023, 847–848.)

Vaikka useassa sosiaalityöntekijöiden vastauksissa koettiin, että asiakkaiden yllättävienkin tunteiden käsittely hoituu ammattimaisesti, mainittiin lisätieto aiheesta työntekijöille tärkeänä ja hyödyllisenä.

Jonkin verran kyllä. Keinot ovat samanlaisia kuin muiden tunteiden ja asioiden käsittelyn kanssa- empaattisuus, kuunteleminen, tilan antaminen, ratkaisukeskeisyys jne. Itse aihepiiristä olisi mielestäni hyvä tietää yleisesti alalla enemmän. Esim. tutkimusta ympäristötunteista ja niiden yhteydestä asiakkaiden /eri asiakasryhmien) hyvinvointiin varmasti tarvittaisiin enemmän. (V17)

Vastaajien kollektiivinen kokemus oli ehdottoman myönteinen, kun kysyttiin että ”Koetko että omien ympäristötunteiden ymmärtäminen voi auttaa sosiaalityöntekijää kohtaamaan asiakkaiden ympäristötunteita?” Vastaukset olivat osittain lyhyitä kyllä-toteamuksia, joissa

vastausta ei lähdetty sen enempää avaamaan. Vastaavasti niissä kohdissa, joissa aihetta lähdettiin syvemmin pohtimaan, nousi nuorten asiakasryhmä toistuvasti esille. Osa sosiaalityöntekijöistä totesi, kuinka juuri nuorten kokeman ilmastoahdistuksen kohtaaminen on helppompaa, jos on tietoinen omista ympäristötunteistaan. Se, että aikuinen myöntää ympäristötunteiden olemassaolon ja on valmis käsittelemään niitä, edesauttaa yhteisymmärryksen syntymistä nuoren ja aikuisen välillä sekä helpottaa kommunikointia aiheesta (Pihkala ym. 2020, 162). Aikuisen rooli nuorten tunteiden tukemisessa onkin oleellinen, jotta nuoret voivat kokea kannattelun tunnetta myös haastavien tunteiden kohtaamisessa (Tucci ym. 2007, 19).

Kyllä koen. Olen itse ainakin pystynyt ottamaan nuoren kertoman huolen/ahdistuksen tunteen todesta. Olisi kamalaa jos sosiaalityöntekijä esim. lähtisi sellaista tunnetta vähättelemään. (V17)

Kyllä. Ylipäätään minkäänlaisten toisten ihmisten tunteiden ymmärtäminen vaatii vähintään tietoisuutta tai ymmärrystä eri tunteista yleisellä tasolla. (V5)

Toisten tunteita onkin helpompi ottaa vastaan ja auttaa niiden käsittelyssä, kun on tehnyt tietoista työtä omien tunteiden ymmärryksen ja käsittelyn suhteen. Eräs vastaaja huomautti kuitenkin, ettei kaikista aiheista tarvitse olla omaa kokemuspohjaa, pystyäkseen kohtaamaan asiakkaan tunteita. Vastaajista kaksi henkilöä ei ottanut tähän kysymykseen kantaa, perustellen ettei aihe ei ole tullut omassa työssä näkyväksi.

Kysymys siitä, minkälaista tukea sosiaalityöntekijät tarvitsevat asiakkaiden ympäristötunteiden käsittelyyn sekä niiden tukemiseen keräsi useamman vastauksen, jossa ei osattu määrittellä kantaa aiheeseen tai sitä ei koettu tällä hetkellä ajankohtaiseksi omassa työssä.

En ole oikein sisäistänyt sitä, miten sosiaalityö voisi olla vaikuttamassa ilmastonmuutokseen tai ympäristöasioihin... Jos olisi seminaareja tms. aiheeseen liittyen, voisin mielelläni osallistua ja saada vähän laajempaa näkökulmaa teemaan. (V9)

Vastaajat nostivat esille myös ajatuksiaan asiakkaiden tunteiden tukemisessa, usea heistä käytti kuitenkin esitettyjen keinojen edellä sanoja ”uskoisin” ”ehkä” ”kenties” sekä ”voisi”. Näistä oletukseen liittyvistä ilmaisuista korostui se, kuinka ympäristötunteiden käsittely ei ole sosiaalityössä vastaajien kokemuksen mukaan vielä vakiintunut toimintatapa.

Uskoisin että sosiaalityöntekijöille tunnettyöskentely on tuttua ja samat periaatteet pätee myös ympäristötunteiden kohdalla joten en tiedä tarvitaanko tähän tukea. (V15)

Osa sosiaalityöntekijöistä nimesi vielä tiedon sekä koulutuksen lisäämisen tarpeelliseksi ympäristötunteisiin perehtymisen kannalta, keskustelun aktivointi korostui myös näissä vastauksissa. Muita sosiaalityöntekijöiden mainitsemia tukikeinoja ympäristötunteiden käsitteelyyn tiedon lisäämisen sekä keskustelun lisäksi olivat kolmannen sektorin osallistaminen asiakkaan tukemiseen, työpajat asiakkaille, työntekijöiden työnohjaus, työyhteisöjen johtamisosaamisen vahvistaminen sekä ympäristöahdistus-nettisivut.

Ehkä tietoutta asiasta. Yleensä asioista on hyvä keskustella. Mielestäni ei ole hyvä juttu, että annetaan vaan jotain kirjallisia infopaketteja itseopiskeluun, koska sitten se jää omalle kontolle/ajalle. Siinä ei myöskään pysty vaihtamaan ajatuksia muiden kanssa. Pitäisi sitten olla vaikka joku koko työyhteisölle suunnattu koulutus, johon oltaisiin varattu riittävästi aikaa. (V4)

Pihkala on (2019c) on havainnut tutkiessaan ilmastokasvatusta, että juuri tiedonpuute ympäristöasioista voi aiheuttaa aihetta käsittelevälle ammattilaisille haasteita, kuten oman ahdistuksen siirtämistä eteenpäin tai aiheen vähättelyä. Ammattilaisen oma ilmastoahdistus voi myös aiheen käsittelyn myötä lisääntyä, mikäli hän ei ole valmistautunut tilanteeseen etukäteen. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että ympäristöasioista ja -tunteista on tietoa sekä tukea saatavilla. (Mt.) Kasvattajien lisäksi voidaan ajatella, että nämä samat haasteet koskettavat sosiaalityöntekijöitä, heidän kohdatessaan ja käsitellessään asiakkaiden ympäristötunteita.

4.3 Ympäristökysymykset ja ekologiset arvot osana sosiaalityötä

4.3.1 Ympäristökysymykset sosiaalityössä

Vastatessaan ympäristökysymysten ilmenemiseen omassa työssään valtaosa sosiaalityöntekijöistä kertoi kokevansa, etteivät ne näy siinä ollenkaan tai näkyvät vain vähän. Yksi vastaajista kuvaili tähän liittyen huomiotaan, jonka mukaan ympäristöasiat ovat sosiaalityössä vielä marginaalisessa roolissa. Globaali ympäristökriisi asettaa kuitenkin sosiaalityölle vaatimuksia ymmärtää ne juurisytyt, jotka ovat ympäristöongelmien takana (Besthorn & Meyer 2010, 124). Näitä syitä sosiaalityön ei tule ohittaa, sillä ilmastonmuutos uhkaa

tutkimustiedon valossa juuri niitä hyvinvoinnin ja olemassaolon kysymyksiä, joita sosiaalityö edustaa (Ranta-Tyrkkö 2017, 130–131).

Yleensäkin sosiaalityö keskittyy painimaan asiakkaiden kiireellisten tai arjen haasteiden parissa, jolloin sosiaalityöntekijän aika on niihin sidoksissa. Toisaalta ympäristökysymysten yhteyttä sosiaalityöhön voi tarkastella esimerkiksi asiakkaan oman elämänpiirin kautta. Eräs sosiaalityöntekijä pohti kirjoituksessaan ympäristön ja ihmisten tarpeiden yhteyttä auton omistamisen kautta, sekä kuinka ne linkittyvät myös terveydelliseen ja taloudelliseen näkökulmaan ja niistä saataviin hyötyihin. Tämä pohdinta tekee näkyväksi sitä, kuinka eri osaluokkiin ympäristökysymykset voivat olla sosiaalityön piirissä sidoksissa.

Aika vähän näkyvät. Asiakkaani ovat pääsääntöisesti pienituloisia ja siten keskustelu rahaan liittyen keskittyy paljon perustarpeiden tyydyttämiseen. On vaikea ottaa kantaa arvoasioihin kuten esimerkiksi auton omistamiseen, joka kuitenkin on nyky-Suomessa aikalailla itsestäänselvyys ihmisille. Itselläni ei ole ajokorttia ja pärjään varsin hyvin hyötyliikkumalla ja julkisilla liikenteellä. Tähän teemaan liittyen ympäristö-, talous- ja terveyskysymykset linkittyvät mielestäni kiinnostavasti yhteen. Moni ihminen (ei vain asiakaspuolella!) hyötyisi taloudellisesti ja terveydellisesti jos voisi kyseenalaistaa auton tarvetta ja edellämainittujen lisäksi ympäristö hyötyisi. (V9)

Osa vastaajista painotti kirjoituksissaan miettiessään ympäristökysymysten yhteyttä omaan työhön, ja kuinka he toivoisivat sosiaalityön arkeen suurempaa painoarvoa ympäristökysymysten huomioimiseen. Mikäli sosiaalityön tavoitteena on esimerkiksi saada asiakkaalle voimaannuttavaa tekemistä, on luonnossa liikkuminen siihen hyvä ja ilmainen vaihtoehto. Ympäristökysymysten ja sosiaalityön yhdistämisen keinoksi vastaajat nostivatkin luonnon positiivisen merkityksen hyödyntämisen asiakastapaamisilla, vaihtoehtona perinteisille toimistokäynneille. Tämän voidaan todeta olevan perusteltua, sillä luonto on usein tasavertaisempi ja leppoisampi paikka kohdata asiakas, kuin työntekijän kotikenttänä toimiva toimisto (Heikkinen & Marttila 2023, 14).

Melko vähän, mutta ainakin käsittelemällä asiakkaan esiin tuomia huolia ja tarjoamalla keinoja niiden ratkaisuun sekä menemällä luontoon asiakkaiden kanssa, jotka haluavat tavata muuallakin kuin toimistossa. (V8)

Toisaalta yksittäisissä vastauksissa heräsi pohdintaa siitä, viekö luonnossa liikkuminen sosiaalityötä ja ympäristönäkökulmaa jollakin tavalla eteenpäin.

Syventävissä opinnoissa oli aiheesta kurssi, joka oli sinällään mielenkiintoinen mutta jäi kuitenkin hyvin irralliseksi sosiaalityöstä. Kurssilla esimerkiksi esitettiin että asiakastapaamisia voisi pitää luonnossa. Edistäisikö tämä oikeasti joltain osin sosiaalityön toteuttamista tai ympäristönäkökulmaa? (V6)

Vastauksissa ympäristökysymysten ilmenemiseen omassa työssä mainittiin luonnossa liikumisen lisäksi kestävän kehityksen huomioiminen kaikessa toiminnassa sekä ristiriidat päätöksenteossa ja etenkin sen taloudellisissa kysymyksissä. Rahan voidaan todeta vastaus-ten perusteella olevan vahvasti liitoksissa ympäristökysymyksiin sosiaalityössä, mikäli sitä tarkastellaan asiakkaiden kulutuksen ja sen kohdistumisen kautta.

Pyrin kannustamaan asiakkaita ostamaan käytettyä tavaraa ja vaatteita ja annan ohjeita, kuinka minimoidaan luteiden leviämisen mahdollisuus. (V3)

Varsinkin tuen myöntäminen maksusitoumuksena rahan sijaan nousi muutamassa vastauksessa esille kaksiteräisenä miekkana.

Harkinnanvaraista toimeentulotukea myöntäessä halvimman kautta tulee mieleen että tämä ei mene kestäviin valintoihin, rahan määrä ei vaan riitä. Osa asiakkaista hankkii kirpputoreilta mutta maksusitoumuskäytäntö vaikeuttaa. Tuemme kertakäyttökulttuuria. Toisaalta emme voi paasata näistä asioista asiakkaille. (V12)

Sosiaalityöntekijät haluaisivat tukea rahallisesti sitä, että asiakkaat pystyvät tekemään hankintoja myös käytettyinä nykyistä enemmän. Mikäli tuki maksetaan asiakkaalle rahana, vaarana voi kuitenkin olla, että raha menee tarvittavan hankinnan sijaan esimerkiksi päihtheisiin. Maksusitoumuksilla voidaan myös tulkita tuettavan pikamuotia ja sitä kautta kertakäyttökulttuuria, jos niitä myönnetään niin kutsuttuihin halpakauppoihin, joista asiakas saa samalla rahalla määrällisesti enemmän tuotteita.

4.3.2 Ekologiset arvot sosiaalityössä

Aineisto osoitti, että sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan sosiaalityön käytänteissä ei juurikaan huomioida ekologisia arvoja.

Ei huomioida mielestäni, siitä kertoo jo oma tiedonpuute asiasta vasta kuitenkin jokunen vuosi sitten valmistuneena. Ekologiset arvot pitäisi liittyä yhteiskuntapolitiikkaan muutenkin enemmän. (V14)

Ainoastaan yksi vastaajista koki, että ekologisten arvojen näkyvyys on sosiaalityössä riittävä. Vastaavasti aineistosta nousi esiin toteamus, jossa sosiaalityön huomioitiin olevan usein työskentelyä niukkuuden kanssa, jolloin se on irrallaan kerskakulutuksesta. Tästä voisi päätellä niukkuuden olevan synonyymi ekologisemmalle elämäntavalle, samalla huomioiden, etteivät ideaali ekologisuus ja pakotettu ekologisuus ole kuitenkaan samaistettavissa. Se, että kuluttaja tekee vapaaehtoisesti ympäristöystävällisiä valintoja, ei korreloi ympäristöoikeudenmukaisuutta eikä sitä, että kaikilla ei ole esimerkiksi todellisia mahdollisuutta tehdä arvovalintaa kierrätetyn ja uutena ostetun tuotteen välillä. (mm. Matthies 2019, 35; Stamm 2021, 7.) Ylipäättään ekologisista arvoista voidaan puhua etenkin organisaatiotasoisesti ideaalina, mutta käytännössä ne eivät välttämättä näy ollenkaan.

..Olen lukenut esim. uraverkostosta hyvin positiivisia kuvauksia siitä miten Helsingin aikuispalveluissa edistetään ympäristön kannalta vastuullisia valintoja, mutta omissa työyhteisöissä valitettavasti törmännyt siihen että työnantaja ei millään lailla kannusta valitsemaan vastuullisesti vaan monesti päinvastoin. Juhlapuheissa toki ympäristö nousee tärkeään rooliin, mutta kaipaisin jotenkin enemmän konkretiaa sinne arjen työhönkin. Se, mitä se missäkin työyhteisössä tarkoittaa, pitäisi työstää yhdessä kunkin yhteisön kanssa ja työntekijöillä pitäisi aidosti olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, minkälaisia valintoja yhteisössä tehdään. Tällainen pohdinta ja työstäminen pitäisi käydä kaikissa työyhteisöissä läpi sisältäen niin asiakastyön kuin työm tekemisen konkreettiset puitteetkin. Toivoisin siis, että aiheesta keskusteltaisiin enemmän työpaikoilla. Ehkä ihmiset tarvitsisivat siihen lisää tietoa ja tukea - miten puhua aiheesta joka herättää kovasti tunteita ja voi olla hyvin henkilökohtainen... (V17)

Sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa toivottiin ekologisempia käytänteitä muun muassa toimitustyöhön ja sen hankintoihin, sekä resurssien ohjaamista ympäristöystävällisten työtapojen toteuttamiseen. Toisaalta vastauksista nousi esiin huoli siitä, pysyykö sosiaalityö ekologisten arvojen kehityksen mukana, sekä riittääkö sillä rahkeita toteuttaa ympäristön hyvinvoinnin kannalta korjaavaa sekä ehkäisevää työtä. Erään vastaajan mukaan ongelma on se, että globaalit asiat tuntuvat rajautuvan ulos suomalaisesta sosiaalityöstä. Tällä hän viittaa ”kaikki liittyy kaikkeen”- ajattelun puutteeseen, jossa lähituotannon sijaan tuetaan hankintoja, joiden tuotanto- ja toimituspolut ovat pitkiä sekä ympäristön kannalta haitallisia. Jari Lyytimäki ja Annukka Berg (2011, 348) toteavatkin, kuinka juuri valmistus- ja toimitusketjuihin tarvitaan lisää läpinäkyvyyttä, mikä edesauttaa kuluttajaa vastuullisten hankintojen tekemisessä. Tuotteiden elinkaariajattelu on jo tuttua kansalaisille, mutta tuotantovaiheen

eettiset standardit vaativat vielä tiukempaa tarkastelua. (Goleman 2009 5–6,65; Lyytimäki & Berg 2011, 348.) Kehitystä oikeaan suuntaan on tapahtumassa, sillä etenkin teollisuudessa on alettu toteuttamaan ekologisempia toimia ja on nähtävissä, kuinka myös julkisella sektorilla olisi niille tarvetta (Lyytimäki & Berg 2011, 342).

Kysyttäessä kokivatko sosiaalityöntekijät ristiriitaa oman työnsä ja ekologisten arvojen toteutumisen välillä, vastauksissa syntyi hajontaa. Kolmasosa vastaajista kertoi kokevansa ristiriitaa, kolmasosa ei osannut sanoa tai ei ollut miettinyt tai ehtinyt miettiä asiaa ja viimeinen kolmannes ei kertonut kokevansa.

Ristiriita on jatkuva sekä yksityiselämässä että yhteiskunnassa (sisältäen työelämän). (V9)

En ole ikinä miettinyt sosiaalityötä ekologisesta näkökulmasta. Paukut menee siihen että saa sen perustyön tehtyä, ja on kaikenlaisia muita kehittämisiä ja muutosjuttuja päällä niin vaikea nähdä mistä tila ekologisien arvojen pohdinnalle vielä lisäksi. (V13)

Miettiessään haasteita ekologisten käytänteiden toteutumisessa ja niihin liittyvää ristiriitaa työssään, mainitsi useampi sosiaalityöntekijä hektisen työarjen lisäksi yksityisautoilun. Pitkät työmatkat ja asiakastapaamisiin siirtymät voivat edellyttää henkilöauton käyttöä, koska julkisen liikenteen suosiminen ei ole mahdollista tai aikataulullisesti järkevää. Nämä siirtymät olivat osittain välttämättömiä, eikä niitä siten koettu haitallisina, koska niillä tuetaan asiakkaan pärjäävyyttä. Talentian mukaan varsinaista ajomatkaa merkittävämpää onkin tavoitteellinen ja pitkäjänteinen työ kestävien arvojen toteuttamiseksi (Heikkinen & Marttila 2023, 10). Tutkimuksen mukaan yksityisautoilun vähentäminen on suoraan verrannollinen asuinpaikan kokoon ja sitä kautta julkisen liikenteen saavutettavuuteen. Autoilua vähentäneiden joukosta erottuvat etenkin opiskelijat ja eläkeläiset eli ne ryhmät, jotka eivät oletusarvoisesti tarvitse autoa työmatkoihin. (Lehtonen ym. 2020, 40.)

Esim monessa työpaikassani (maaseudun sosiaalityössä) on vaadittu autoilua jotta kotikäynnille on päässyt (ei julkista liikennettä). En näe tätä asiaa ekologisille arvoille vastakkaisena, sillä kyseessä on perustellut käynnit jotka liittyvät perusoikeuksien toteutumiseen. (V10)

Toisaalta osassa vastauksia tuotiin esille, kuinka yksityisautoilu koettiin turhana, ja tilalle toivottiin tulevaisuudessa ekologisempia vaihtoehtoja. Ratkaisuksi ympäristöystävällisiin työtapoihin vastauksissa esitettiin muun muassa sähköautoilun lisäämistä sekä esihenkilöiltä napakkaa johtamista ekologisten käytänteiden edistämiseksi työyhteisöissä. Puolestaan hyviksi ekologisiksi käytänteiksi sosiaalityöntekijät nimesivät esimerkiksi ympäristönäkökulman huomioimisen maksusitoumusten myöntämisessä, luonnon voimaannuttavan merkityksen huomioimisen asiakastapaamisilla, työpajojen hyödyntämisen sekä kierrätykseen kannustamisen.

Hyviä ekologisia konkreettisia käytänteitä tulee nyt nopeasti mieleen esim työpajat, joissa esim kunnostetaan fillareita, käyetään kierrätysmateriaaleja, harjoitellaan kädentaitoja kuten tehdään käsitöitä, rakennetaan huonekaluja jne. (V14)

Lisäksi osassa vastauksia toivottiin tiedon lisäämistä työyhteisöissä suhteessa ekologisiin toimintatapoihin ja niiden vaikuttavuuden tarkastelua sosiaalityön näkökulman kautta. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista kävi kuitenkin ilmi, kuinka uuden oppiminen vaatii lisää aikaresursseja, joita sillä ei ole käytettävissä.

Tiedon lisääminen aiheeseen liittyen voisi herättää mielenkiintoa ja voitaisiin tarkastella asian vaikuttavuutta sosiaalityön näkökulmasta, jossakin vaiheessa. (V7)

5 TULOSTEN TARKASTELU

Tutkielmassani tarkastelin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä ympäristötunteista sosiaalityössä. Tutkielman tavoitteena oli lisätä tietoa ja tehdä näkyväksi tätä vielä melko tuntematonta, mutta erittäin ajankohtaista aihetta sosiaalityön kontekstista. Ympäristökriisi ravistelee koko maapalloa ja sen korjaamiseksi sekä tulevaisuuden ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan toimia, joihin myös sosiaalialan odotetaan osallistuvan. Ekososiaalisen sosiaalityön tavoitteena on mahdollistaa kestävämpi elämä kaikille, ja siinä sosiaalityön ammattilaiset ovat yhtä lailla uuden edessä kuten sen asiakkaatkin, muutosvaateen koskiessa koko ihmiskuntaa. Ympäristökriisin herättämät tunteet ovat osa tätä muutosprosessia, ja niiden tunnistaminen sekä huomioiminen onkin erityisen tärkeää. Kestävemmän tulevaisuuden rakentaminen edellyttää sosiaalityöltä niin tietoutta ympäristöasioista kuin niiden aiheuttamien tunteiden kohtaamista sekä käsittelyä. (mm. Pihkala 2017; Heikkinen & Marttila 2023.)

Sosiaalityöntekijöiden vastaukset kyselyyn olivat monin tavoin yhtäläisiä aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, niissä korostuivat muun muassa luonnon rauhoittava ja voimaannuttava vaikutus, sekä huomio nuorten asiakkaiden ympäristötunteiden kokemisesta. Kyselyssä asiakkaiden ympäristötunteet nähtiin verrattain tuntemattomana ilmiönä sosiaalityön hektisessä arjessa ja kiirekorttia vilauteltiinkin useammassa vastauksessa. Työn kuormittavuus koettiin paikoin jopa niin suurena, että asiakkaan hengissä pysymisen sekä oman henkisen selviytymisen kerrottiin vievän sosiaalityöntekijältä kaiken mahdollisen ajan sekä energian. Tästä näkökulmasta katsottuna ympäristöasiat tuntuivat täysin toissijaisilta, vaikka ne tärkeäksi myönnettiinkin. Toisaalta alan yleinen resurssiniukkuus jäi vastauksissa yllättävän vähäiseen rooliin, vastausten keskittyessä henkilökohtaisiin kokemuksiin, kysymysten asettelun mukaisesti. Sosiaalipolitiisiin näkökulmiin kuitenkin tartuttiin useammassa vastauksessa ja esimerkiksi niin sanottuja juhlapuheita alan ekologisemmista käytänteistä pidettiin vielä toteutumiseltaan kaukaisina. Sosiaalityöntekijät lähtivät kuitenkin itse pohtimaan näitä käytänteitä ja esimerkeiksi nousivat muun muassa yhteisösosiaalityö sekä yhteisölliset työtavat ja verkostoyhteistyö. Vastaavasti etätapaamisia tai etätyötä ei kukaan nostanut suoranaisesti vaihtoehdoksi, vaikka yksityisautoilun ekologisuudesta puhuttiinkin paljon. Tämä on mielestäni oleellinen havainto, sillä etätyökäytäntö on ainakin osittain rantautunut

sosiaalialan työpaikoille. Etätyötä tunnutaan kuitenkin käytännössä ajateltavan enemmän työhyvinvoinnin kuin ekologisen näkökulman kautta.

Varsinaisten ympäristötunteiden tunnistamisen yleisyys vaihteli sosiaalityöntekijöiden vastauksissa, mutta silti niiden yhteyttä sosiaalityöhön tarkasteltiin ennakkoluulottomasti. Sosiaalityöntekijöiden mukaan alalla tarvittaisiin lisää tietoa ja koulutusta ympäristötunteista, sillä onhan tavoitteena tulevaisuuden ekologisempi sosiaalityö. Toiveet koulutuksesta ja vii-reämmästä siirtymästä liittyivät toistuvasti sosiaalityöntekijöiden vastauksissa johtamisky-symyksiin. Sosiaalityöntekijät kokivat esihenkilöillä olevan mahdollisuudet vaikuttaa siihen, kuinka ekologisia näkökulmia käsitellään sosiaalityössä, niin tunteiden kuin käytännön toi-mien osalta. Tästä on pääteltävissä, että koulutusta voisi kohdistaa suunnitelmallisesti myös esihenkilöihin, mitä kautta tiedot ja asenteet voisivat siirtyä koko työyhteisön käyttöön.

Koska keskiössä olivat kokemukset ja sosiaalityöntekijöiden näkemysten ymmärtäminen, niin valittu fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote oli siihen sopiva. Vaikka sosiaali-työntekijöiden kokemukset olivat yksilöllisiä, voi ympäristö vaikuttaa niiden muodostumi-seen. Yksilön kokemukset ovatkin usein yhteydessä yhteisölliseen kokemusmaailmaan, var-sinkin samankaltaisessa tilanteessa olevat katsovat ja kokevat maailmaa usein yhtäläisesti. (Laine 2018, 29–31.) Tutkimuksessani kävikin ilmi, kuinka sosiaalityöntekijät olivat yhteis-kunnallisesti hyvin valveutuneita. Vastaajien näkemyksissä etenkin sosiaalityön asema yh-teiskunnallisessa keskustelussa on yksi tapa lisätä tietoa ympäristöasioista. Sosiaalityön si-säiseksi kysymyksi nousee kuitenkin pohdinta siitä, mihin se voi käytännössä vaikuttaa. Jokainen työntekijä voi esimerkiksi kysyä itseltään, näkyvätkö ekologiset arvot omassa työssä tai työyhteisössä? Kuinka meillä kohdataan asiakkaan ympäristötunteet? Mitä teen, jos koen, ettei minulla ole tarpeeksi tietoa käsitellä ympäristöasioita? Koenko itse ekologiset arvot sosiaalityössä tai yleensäkin merkityksellisinä? Vastaukset näihin kysymyksiin voivat olla kaksijakoisia tai ristiriitaista, mutta ennen kaikkea ne ovat mielenkiintoista tutkimuksel-lisesta näkökulmasta.

Olen luvussa 2.2.1 esitellyt ympäristötunteiden vahvuutta arvioivan taulukon (Pihkala 2021a) ja suhteessa siihen, sosiaalityöntekijöiden omat ympäristötunteet vaihtelivat taulukon eri as-teikoilla miedosta kohtalaiseen. Taulukon tulkinta sosiaalityöntekijöiden ympäristötuntei-den vahvuudesta ei ollut aukotonta. Esimerkiksi saman vastaajan kertomusten perusteella tulkittavia tunteita saattoi esiintyä sekä kohtalainen -ruudukossa sekä merkittävä -

ruudukossa. Taulukon avulla ei ollut mahdollista tehdä tarkempaa tulkintaa, sillä tutkimuksessa käytetyt kysymykset eivät selvittäneet esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ympäristöahdistuksen merkitystä unen laatuun, mikä oli yksi taulukon mittareista. Taulukko voisi kuitenkin toimia hyvänä tukena sosiaalityön asiakastyössä, kun on tarve selvittää asiakkaan ympäristöahdistuksen laajuutta (Pihkala 2021a).

Tiivistäen voidaan todeta, että vastausten perusteella sosiaalityöntekijät mieltävät luonnon ennen kaikkea voimavarana, jota voisi sosiaalityön käytänteissä hyödyntää nykyistä enemmän. Ekososiaalista sosiaalityötä ei tule kuitenkaan nähdä vain valikoimana erilaisia työmenetelmiä tai -tapoja, vaan sitä tulee tarkastella kokonaisvaltaisena muutoksena, joka haastaa koko alan pohtimaan työorientaatiota, jonka tavoitteena on ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämpi tulevaisuus. Tähän pääsemistä helpottaa se, että ympäristötunteet tunnustetaan osaksi sitä ekologista siirtymää, jota me elämme. Ympäristötunteita on kaikkialla, ja niiden havainnointi sekä käsitteleminen on tärkeä askel sosiaalityölle. Ja kuten Pihkala (2017, 16) totesi, fokus tulevaisuuteen tulee säilyttää ennen kaikkea toivossa, sillä merkitys elämän hyvydestä sekä merkityksellisyydestä löytyy sen avulla, ympäristökriisin aiheuttamasta surusta ja tuskasta huolimatta.

5.1 Yhteenvetoa tutkimustuloksista

Analysoin tutkielmassa ensimmäisenä sosiaalityöntekijöiden omaa luontosuhdetta ja ympäristötunteita. Oman luontosuhteen vahva merkitys näkyi sosiaalityöntekijöiden vastauksissa. Vastajien yksimielisyys positiivisesta luontosuhteesta oli merkittävä, joten voidaan pitää huomionarvoisena sitä, että sosiaalityön arjessa ekologisilla arvoilla ei tuntunut olevan jalgansijaa. Valtaosa sosiaalityöntekijöistä koki myös ympäristötunteiden käsitteen vieraana. Vastajat kuitenkin tunnistivat aihepiirin, yleisimmin ilmastoahdistukseen liittyen. Myös asiakkaiden ympäristötunteiden tunnistaminen oli melko vähäistä. Vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että ympäristötunteita oli tullut useammalle sosiaalityöntekijälle asiakastapaamisilla vastaan, vaikka niitä ei siinä hetkessä olisi suoraan tunnustettukaan. Ilmastoahdistusta on esiintynyt mediassa ja keskusteluissa jo jonkin aikaan, joten sen tunnistaminen terminä ei ollut yllättävää. Tutkimuksen tavoitteen mukaisesti voidaan pitää tulevaisuuden odotuksena sitä, että ympäristötunteista tulisi myös sosiaalialalla käsitteellisesti tuttuja.

Sosiaalityöntekijät pohtivat vastauksissaan keinoja, kuinka käsitellä ja tukea asiakkaiden ympäristötunteita. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten ja oletusten perusteella omien ympäristötunteiden tunnistaminen sekä niiden käsittely auttaa asiakkaiden ympäristötunteiden kohtaamisessa. Moni sosiaalityöntekijä mietti vastauksissaan lisäksi yksilön realistisia vaikutusmahdollisuuksia ympäristökriisissä. Vastauksissa näkyi mielenkiintoisena se, että omat vaikutusmahdollisuudet koettiin sekä pieninä ja suurina, riippuen kuinka isoon kuvaan vastaaja omia toimiaan vertasi. Vastaajien omiksi vaikutuskeinoiksi nousivat arjen kulutus- ja kierrätysvalinnat, jotka kumpusivat muun muassa ilmastoahdistuksesta. Koska negatiivisina koetut ympäristötunteet toimivat hyvänä motivaattorina ekologisemmalle elämätavalle (mm. Ranta-Tyrkkö 2017), voidaan niiden katsoa vaikuttavan asiakastyöhön sosiaalityössä. Ympäristöystävällisten valintojen ollessa tuttuja itselle, niihin on helpompi kannustaa ja ohjata myös asiakkaita. Sosiaalityöntekijät toivat vastauksissaan lisäksi esille, kuinka asiakkaat itsekin tunnistavat luonnon voimaannuttavan vaikutuksen elämässään. Keinoiksi tukea asiakasta ympäristötunteiden käsittelyssä nimettiin yhteinen keskustelu ekologisista käytänteistä sekä luonnon stressiä vähentävästä vaikutuksesta. Asiakastapaamisia oli järjestetty myös ulkona, jolloin sen asetelma tuntui tasa-arvoisemmalta niin asiakkaasta kuin sosiaalityöntekijästä.

Kaikki sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan kokeneet luontevana asiakkaiden ympäristötunteiden käsittelyä, vaan he kaipasivat tähän lisätukea. Pohdintaa herättikin se, onko sosiaalityöntekijöillä mahdollisuutta kohdata sitä tunneskaala, mitä asiakkailta nousee tapaamisilla esiin. Sekä, riittääkö ympäristötunteiden käsittelyyn se, että työhön kuuluu muutenkin asiakkaiden sensitiiviset tilanteet. Vastausten jakautuminen oli huomattavinta tässä kohtaa kyselyä. Vaikka sosiaalityöntekijät pohtivat yleisesti yhteistyötä esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa, ei terveydenhuoltoa mainittu vastauksissa lainkaan. Voidaankin kysyä, kuinka mutkatonta sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteistyötä on rakentaa, jos sosiaalityön asiakas kokee esimerkiksi ympäristöahdistusta. Tämä on tärkeä kysymys esittää, sillä tiedetysti negatiiviset ympäristötunteet voivat olla yhteydessä mielenterveyden ongelmiin. (mm. Rintala ym. 2023.)

Kysymykset sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ympäristötunteiden yhteydestä sosiaalityöhön, olivat liitoksissa sosiaalityön ekologisiin arvoihin. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset käsittelivät muun muassa sosiaalityön ekososiaalisia, yhteisöllisiä, sekä taloudellisia näkökulmia. Moni sosiaalityöntekijä toi vastauksessaan esille, kuinka haluaisi panostaa nykyistä

ekososiaalisempiin työkäytänteisiin, mutta se ei ole kiireen tai huonon johtamisen takia mahdollista. Tämä on selkeä ongelma varsinkin sen tiedon valossa, että sosiaalityöllä olisi mahdollisuus tukea asiakkaita negatiivisten ympäristötunteiden käsittelyssä, kunhan nämä tunteet vain tulevat kohdatuksi (mm. Ranta-Tyrkkö 2017).

Vastaajien kertomukset ympäristötunteiden yhteydestä ekologisempiin työtapoihin yhdistyivät useassa vastauksessa taloudellisiin kysymyksiin ja niiden eettis-moraaliseen pohdintaan. Nämä pohdinnat koskivat varsinkin niitä sosiaalityöntekijöitä, joiden työnkuvaan kuuluvat taloudellisen tuen päätökset. Vaikean pohdinnasta teki selvästi se, että myönnettävä tuki tai maksusitoumus oli ristiriidassa joko tuotteiden epäeettiseen tuotantoketjuun tai siihen mahdollisuuteen, että asiakas käyttää saadut rahat itselleen haitallisella tavalla. Sosiaalityöntekijä joutuu näissä päätöksissä käyttämään suurta harkintaa, mikä voi nostattaa omat ympäristötunteet pintaan, jos hän päättää tukea esimerkiksi asiakasta ympäristön kannalta haitallisesti tuotetun tuotteen hankinnassa. Taloudelliset kysymykset näkyivät myös sosiaalityöntekijöiden pohdinnoissa, joissa nostettiin kuluttamisen arvot sekä kertakäyttökulttuuri tarkasteluun. Ristiriita ekologisten arvojen tukemisessa on selvästi asia, minkä kanssa sosiaalityöntekijät joutuvat painimaan ja johon kaivattaisiin ratkaisuja.

Yhtäläisyyksiä ympäristötunteista ja sosiaalityöstä löytyi useista vastauksista, jotka koskivat nuoria asiakkaita. Nuoria käsitteleviä vastauksia nousi esiin myös niiltä vastaajilta, joiden ensisijainen asiakasryhmä ei ollut nuoret. Sosiaalityöntekijät selvästi tunnistivat nyky maailman haasteet, jossa nuoret elävät ja pohtivat laajasti, kuinka heidän ympäristötunteitaan tulisi käsitellä. Vastauksista nousikin toistuvasti esiin tutkitun tiedon tarpeellisuus ja sen toive asiakastyön tueksi. Koska tutkimuskenttä nuorten ympäristötunteista on avattu (mm. Albrecht ym. 2020), voidaan vastausten perusteella päätellä sen hyödyntämisen sosiaalityössä olevan vain ajan kysymys. Sen tiedon valossa, että ilmastokriisi on määriteltävissä yhdeksi maailman suurimmista ongelmista mikä koskettaa varsinkin nuoria, sen painoarvo sukupolvikysymyksenä on merkittävä (mm. Kiilakoski 2022). Vastaajien havaitsemat huolet nuorilla liittyivät sosiaalityöntekijöiden mukaan usein juuri tulevaisuuteen ja sen elinolosuhteisiin maapallolla, joten nämäkin tulokset olivat yhtäläisiä aiempien tutkimusten kanssa (mm. Pihkala 2021b). Kyselyssä sosiaalityöntekijöiden vastauksissa vuorottelivat nuoren huolen todentamisen lisäksi se, että aikuinen pystyi luomaan asian käsittelylle rauhalliset puitteet, sekä määrittämään sen mittasuhteet sopiviksi. Sosiaalityöntekijöiden kokemus siitä, että aikuisten tulee ottaa nuoren huoli todesta, oli myös hyvin yhtäläinen aiemman tutkimuksen

kanssa (mm. Nurmi 2020). Sosiaalityöllä onkin käsissään asiakasryhmä, jonka ympäristöhuolet eivät tule lähitulevaisuudessa poistumaan, päinvastoin. Eri tutkimusten valossa on oletettavissa, että nuoret asiakkaat tulevat tarvitsemaan entistä suurempaa huomiota ympäristötunteiden käsittelyyn tulevaisuudessa ja sosiaalityöllä on täydellinen mahdollisuus osallistua tähän tärkeään työhön (mm. Heikkinen & Marttila 2023).

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaihe

Kyselyyn vastaajat jakoutuivat ammatillisesti sosiaalityön eri osa-alueille, mikä tukee vastausten monipuolisuutta. Toisaalta yli puolet vastaajista kertoi työskentelevänsä lasten ja nuorten kanssa ja kolme vastaajaa nuorten aikuisten kanssa, mikä voi vaikuttaa tuloksissa siihen, että nuoret huomioitiin vastauksissa herkemmin. Tulosten yleistettävyyttä haastaa myös verrattain pieni vastaajamäärä, ja tarkastelinkin sitä suhteessa tutkimuksen luotettavuuteen. Henkilökohtaisesti olen tyytyväinen 19 vastaajaan, koska pystyin tästä määrästä muodostamaan luotettavat tulokset tälle tutkimukselle, eikä hyvä tutkimusaihe mennyt niin sanotusti hukkaan. Mietin, että mikäli aihe olisi ollut tunnetumpi, olisi se kerännyt enemmän vastaajia. Tiedostin tämän riskin ennen kyselyn julkaisua, joten myös se lisäsi iloani vastausten riittävästä määrästä, sekä ennen kaikkea niiden laadusta. Pidän myös mahdollisena, että lopullisiksi vastaajiksi valikoitui henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita ympäristöasioista sekä pitävät niitä tärkeinä. Vaikka isompi vastaajamäärä olisi tuonut suuremman aineiston, koen että jo tästä otannasta sain tarvittavat tiedot, vastausten ollessa monin paikoin laajoja ja kuvailevia. Vastausten samankaltaisuus sekä tietyt toistuvat teemat antoivat minulle myös tutkijana mahdollisen tehdä maltillisia yleistyksiä tämän tutkielman tuloksiin.

Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa lukea sosiaalityön asiakkaiden kokemuksia ympäristötunteista sosiaalityössä, esimerkiksi kohdennettuna nuoriin asiakkaisiin tai taloudellisen tuen päätöksiin. Oman tutkielmani vastapainona olisi mielenkiintoista tietää, kuinka asiakkaat kokevat ja tunnistavat omat ympäristötunteensa sekä miten niitä huomioidaan heidän kokemustensa mukaan sosiaalityössä. Entä kokevatko nuoret asiakkaat, että heidän ympäristöhuolensa tulee kuulluksi ja kohdatuksi. Tai mitä tunteita herättää esimerkiksi Helsingin kaupungin ekologinen linja tukea sosiaalityön asiakkaita työpajalla ja verstaalla valmistetuilla huonekaluilla sekä tekstiileillä, niin sanotun kertakäyttökulttuurin sijaan. Suomalaisen

terveydenhuollon ja opetuksen suhdetta ympäristötunteisiin on jo avattu tutkimuskentällä, joten seuraavaksi voisi olla sosiaalityön vuoro.

Päätän työni tähän lainaukseen, joka mielestäni tiivistää hyvin sosiaalityön haasteet suhteessa ekologisiin toimintatapoihin, sekä jopa hirteiseksi tulkittavan kommentin ympäristötunteista ja luontosuhteesta.

Kunhan ensin saataisiin perusasioita kuntoon, ympäristöasiat varmasti sitten saataisiin seuraavaksi esiin. Ympäristö on luksusta suhteessa ihmisten perusasioihin. (V1)

LÄHTEET

- Aarnio, Kia 2023: Tunteet, motivaatio ja yhteisön tuki ilmastotoiminnan moottorina. Teoksessa Kotiaho, Janne & Ylikulju, Kyösti & Hytönen, Jonne & Kuusiahho, Viivi (toim.): Elämän vuoksi. Into Kustannus Oy. Tallinna, 115–121.
- Alasuutari, Pertti 1994: Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. 1. painos 1993. Vastapaino. Tampere.
- Albrecht, Eerika & Tokola, Nina & Leppäkoski, Elina & Sinkkonen, Juni & Mustalahti, Irmeli & Ratamäki, Outi & Viljanen, Jukka 2020: Nuorten ympäristöhuoli ja ympäristökansalaisuuden muotoutuminen. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Tuukkanen, Terhi (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lasten oikeudet. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:4. Helsinki, 99–110.
- Anttila, Anna, & Näre, Sari 1999: Tunteiden sosiologiaa. 1, Elämyksiä ja läheisyyttä. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Besthorn, Fred & Meyer, Erika 2010: Environmentally Displaced Persons: Broadening Social Work's Helping Imperative. *Critical Social Work*, 2010 Vol. 11, No. 3, 123–138.
- Climate Change 2022: Impacts, Adaption and Vulnerability. IPCC Sixth Assessment Report. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-ii/>. Viitattu 1.8.2023.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Vastapaino. Tampere.
- Feldman Barrett, Lisa 2017: How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain. Houghton Mifflin Harcourt.
- Goleman, Daniel 2009: Ecological Intelligence. The Coming Age of Radical Transparency. Penguin Books. Lontoo.
- Haanpää, Leena & af Ursin, Piia 2020: Ympäristöhuoli aktivoi lapset vaikuttamaan. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Tuukkanen, Terhi (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lasten oikeudet. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:4. Helsinki, 87–98.
- Heikkinen, Alpo & Marttila, Marja 2023 (toim.): Sosiaalialan ilmastokäsikirja. Sosiaalialan korkeastikoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2023/08/talentia_ilmasto-opas_2023_final.pdf. Viitattu 3.9.2023.
- Helne, Tuula & Silvasti, Tiina 2012: Johdanto. Teoksessa Helne, Tuula & Silvasti, Tiina (toim.): Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 10–23.
- Heiskanen, Heta-Elena & Sormunen, Milka 2020: Ilmastonuoret vastaan valtiot -Lapsen oikeuksien komitea ilmastokriisin ratkojana. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Tuukkanen, Terhi (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lasten oikeudet. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:4. Helsinki, 111–123.
- Hickman, Caroline 2019: Children and Climate Change: Exploring Children's Feelings About Climate Change Using Free Association Narrative Interview Methodology. Teoksessa Hoggett, Paul (toim.): Climate psychology: On Indifference to Disaster. Palgrave Macmillan. Lontoo, 41–61.
- Hickman, Caroline 2020: We need to (find a way to) talk about ... Eco-anxiety. *Journal of Social Work Practice* 34 (4), 411–424.
- Hickman, Caroline & Marks, Elizabeth & Pihkala, Panu & Clayton, Susan & Lewandowski, Eric & Mayall, Elouise & Wray, Britt & Mellor, Catriona & van Susteren, Lise 2021: Climate anxiety in children and young people and their beliefs

- about government responses to climate change: a global survey. *Lancet Planetary Health* 5 (12).
- Hirvilampi, Tuuli & Massa, Ilmo 2009: Ympäristösosiaalipolitiikan lähtökohtia. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa*. Gaudeamus. Helsinki, 102–129.
- Hottinen, Marjo 2022: Ympäristösosiaalityön ajankuva Suomessa. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos.
- Hyry, Jaakko 2019: Ilmastotunteet. Kansalaiskysely ilmastonmuutoksen herättämistä tunteista ja niiden vaikutuksista kestäviin elämäntapoihin. Sitra. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/08/ilmastotunteet-2019-kyselytutkimuksen-tulokset.pdf>. Viitattu 1.6.2023.
- Ilmastonmuutos sosiaali- ja terveyssektorilla 2021: Sosiaali- ja terveysministeriön ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelma (2021-2031). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:20. Helsinki, 9–13.
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina n.d: Etnografia. Teoksessa Vuori, Jaana (toim.): *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto*. Tampere. [Etnografinen havainnointiaineisto - Tietoaarkisto \(tuni.fi\)](https://www.tuni.fi/etnografia/). Viitattu 26.6.2023.
- Kiilakoski, Tomi 2022 (toim.): *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisut. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku 2022: *Esipuhe*. Teoksessa Kiilakoski, Tomi (toim.): *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisut. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki, 5–8.
- Kärkkäinen, Kati 2021: Ympäristöahdistuksen työstöä. <https://www.ymparistoahdistus.fi/artikkelit/ymparistoahdistuksen-tyostoa/>. Viitattu 19.7.2023.
- Laine, Timo 2018: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Jyväskylä, 29–50.
- Lehtonen, Tommi & Niemi, Mari K. & Perälä, Annu & Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi 2020 (toim.): *Ilmassa ristivetoa. Löytyykö yhteinen ymmärrys? e2 tutkimus*. Vaasan yliopisto.
- Luomala, Juha 1998: Ekososiaalinen tulon turvaaja. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (toim.): *Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjessa*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä, 36–48.
- Lyytimäki, Jari & Berg, Annukka 2011: Tieto ja tietoisuus ympäristöasioista. Teoksessa Niemelä, Jari & Furman, Eeva & Halkka, Antti & Hallanaro, Eeva-Liisa & Sorvari, Sanna (toim.): *Ihminen ja ympäristö*. Gaudeamus. Helsinki, 339–346.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati 1998: Eheyttämistä, analyttisyyttä ja poliittisuutta - ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (toim.): *Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjessa*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä, 8–15.
- Matthies, Aila-Leena 2008: Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* PS-kustannus. Jyväskylä, 61–84.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati 2014: Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.): *Rakenteellinen sosiaalityö*. UNIPress. Kuopio, 87–116.

- Matthies, Aila-Leena 2019: Kohti kestäväää taloutta: ekososiaalinen näkökulma taloussosiaalityöhön. Teoksessa Zechner, Minna & Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri (toim.): Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola, 33–40.
- Nurmi, Suvielise 2020: Oikeus tulevaisuuteen. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Tuukkanen, Terhi (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lasten oikeudet. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:4. Helsinki, 15–25.
- Närhi, Kati 2015: Ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä. Janus vol. 23 (3), 322–328.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena 2016: Conceptual and historical analysis of ecological social work. Teoksessa McKinnon, Jennifer & Alston, Margaret (toim.): Ecological social work: toward sustainability. Palgrave. Lontoo.
- Ogunbode, Charles A. & Doran, Rouven & Hanss, Daniel & Ojala, Maria & Salmela-Aro, Katariina & van den Broek, Karlijn & Bhullar, Navjot & Aquino, Sibebe & Marot, Tiago & Aitken Schermer, Julie & Wlodarczyk, Anna & Lu, Su & Jiang, Feng & Acquadro Maran, Daniela & Yadav, Radha & Ardi, Rakhman & Chegeni, Razieh & Ghanbarian, Elahe & Zand, Somayeh & Najafi, Reza & Karasu, Mehmet 2022: Climate anxiety, wellbeing and proenvironmental action: correlates of negative emotional responses to climate change in 32 countries. Journal of Environmental Psychology. Volume 84, December 2022.
- Ojala, Maria 2007: Hope and worry: exploring young people's values, emotions, and behavior regarding global environmental problems. Örebro universitetsbibliotek. Örebro.
- Pihkala, Panu 2017: Päin helvettiä. Ympäristöahdistus ja toivo. Kirjapaja. Helsinki.
- Pihkala, Panu 2019a: Mieli maassa? Ympäristötunteet. Kirjapaja. Helsinki.
- Pihkala, Panu 2019b: Tunteiden huomioiminen ilmastokasvatuksessa. <https://www.naturalehti.fi/2019/12/20/tunteiden-huomioiminen-ilmastokasvatuksessa/>. Viitattu 21.7.2023.
- Pihkala, Panu 2019c: Ilmastokasvatus ja tunteet. https://toivoajatoimintaa.fi/ilmastokasvatus-ja-tunteet/#5_Tunteiden_kirjo_ymparistoasioihin_ja_ilmastonmuutokseen_liittyen. Viitattu 22.7.2023.
- Pihkala, Panu & Cantell, Hannele & Jylhä, Kirsti M. & Lyytimäki, Jari & Paloniemi, Riikka & Pulkka, Anna & Ratinen, Ilkka 2020: Ahdistuksen vai innostuksen ilmasto? Ilmastoviestinnän ja -kasvatuksen keinoja ilmastoahdistuksesta selviytymiseen. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Tuukkanen, Terhi (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lasten oikeudet. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:4. Helsinki, 153–171.
- Pihkala, Panu 2021a: Ympäristöahdistuksen voimakkuusasteikko. <https://www.ymparistoahdistus.fi/artikkelit/ymparistoahdistuksen-voimakkuusasteikko/>. Viitattu 19.7.2023.
- Pihkala, Panu 2021b: Lasten ja nuorten ympäristöahdistus tuoreen tutkimuksen valossa. <https://www.ymparistoahdistus.fi/artikkelit/lasten-ja-nuorten-ymparistoahdistus-tuoreen-tutkimuksen-valossa/>. Viitattu 28.7.2023.
- Pihkala, Panu & Helle, Anna 2022: Kirjallisuuden ympäristötunteet ja empiirinen ekokritiikki. Teoksessa Lahtinen, Toni & Löytty, Olli (toim.): JUOTSEN / SVANEN 2022. Empiirinen ekokritiikki. Kotimainen kirjallisuus ja Helsingin yliopiston Suomalaisugrilainen ja pohjoismainen osasto, 31–50.
- Ranta-Tyrkkö, Satu 2017: Sosiaalityön tulevaisuuden etiikka epävarmuuden ja ympäristökriisien maailmassa. Teoksessa Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere University Press. Tampere, 113–140.

- Ranta-Tyrkkö, Satu 2018: Tulevat ilmastot ja sosiaalityön etiikka. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. <https://www.tuni.fi/alustalehti/2018/11/02/tulevat-ilmastot-ja-sosiaalityon-etiikka/>. Viitattu 4.7.2023.
- Rintala, Hanna 2020: Ympäristöahdistus ja tunteet terveydenhuollossa. <https://www.ymparistoahdistus.fi/artikkelit/ymparistoahdistus-ja-tunteet-terveydenhuollossa/>. Viitattu 19.7.2023.
- Rintala, Hanna & Pihkala, Panu & Saarimäki, Sanni 2023: Ympäristöahdistus ja -tunteet koskettavat monia. Duodecim-lehti 139, 843–849.
- Roivainen, Irene 2008: Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Jyväskylä, 25–42.
- Salonen, Kirsi 2010: Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Green Spot. Helsinki.
- Sangervo, Julia 2020: Miksi tieto ei riitä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, vaan tarvitsemme myös tunteita. <https://www.ymparistoahdistus.fi/artikkelit/miksi-tieto-ei-riita-ilmastonmuutoksen-hillitsemiseksi-vaan-tarvitsemme-myos-tunteita/>. Viitattu 18.7.2023.
- Stamm, Ingo 2021: Ecosocial work and services for unemployed people: the challenge to integrate environmental and social sustainability. Nordic Social Work Research Volume 13, Issue 1. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/78628/Ecosocial%2520work%2520and%2520services%2520for%2520unemployed%2520people.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 21.7.2023.
- Talvinen, Päivi & Nylund, Marianne 2008: Kotouttavan yhteisösosiaalityön yhteistoiminnallisuus. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Jyväskylä, 111–126.
- TENK 2019: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 19.7.2023.
- Tucci, Joe & Mitchell, Janise & Goddard, Chris 2007: Children's fears, hopes and heroes: Modern childhood in Australia. Australian Childhood Foundation.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 3. uudistettu painos. 1. painos 2002. Tammi. Helsinki.
- UNICEF United Kingdom 2013: Climate change: children's challenge. <https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2013/09/unicef-climate-change-report-2013.pdf>. Viitattu 16.6.2023.
- Vehkalahti, Kimmo 2019: Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/305021>. Viitattu 29.6.2023.
- Vinnurva, Jukka 2008: Yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön kokemuksia Hervannasta. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Jyväskylä, 85–98.
- Wolske, Kimberly & Stern, Paul 2018: Contributions of psychology to limiting climate change: Opportunities through consumer behavior. Teoksessa Clayton, Susan & Manning, Christie (toim.): Psychology and Climate Change. Human Perceptions, Impacts, and Responses. Academic Press. Lontoo, 125–160.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimustiedote

Olen Marjo Hottinen, sosiaalityön opiskelija Lapin yliopistosta. Teen pro gradu-tutkielmaa ympäristötunteista sosiaalityössä ja pyydän sinua vastaamaan kyselyyn, jossa tutkitaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä ympäristötunteista sosiaalityössä. Kyselyn avulla saadaan lisää tietoa tärkeästä, mutta vielä verrattain vähän tutkitusta aiheesta.

Ympäristötunteet ovat Suomessa melko tuore käsite, ja niitä on alettu huomioimaan tutkimuksissa sekä julkisessa keskustelussa vasta viime vuosien aikana, yleisimmin ilmastoahdistuksen ja ympäristöahdistuksen nimikkeillä. Ekologiset näkökulmat koskettavat käytännössä koko yhteiskuntaa ja tulevaisuuden epävarmuus haastaa myös sosiaalityötä uusiin toiminta- ja ajattelutapoihin. Sosiaalityön rooli tässä ekologisessa siirtymässä sekä sen linkittyminen ympäristötunteisiin on mielenkiintoinen tarkastelun kohde, johon toivon saavani tutkimusapua juuri sinulta.

Tutkimuksen tavoite:

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on ympäristötunteista tai ovatko ne käsitteenä kuinka tuttuja. Lisäksi minua tutkijana kiinnostaa se, kokevatko sosiaalityöntekijät saavansa tarpeeksi tukea ympäristötunteiden käsittelyyn sekä minkälaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on siitä, miten ympäristötunteet ovat yhteydessä sosiaalityöhön.

Tutkimuksen toteutus ja vaiheet:

Tutkimus aloitetaan kyselylomakkeen sähköisellä julkaisemisella huhtikuussa 2023, ja annetut vastaukset analysoidaan kevään 2023 aikana. Tutkielman on tarkoitus valmistua syksyyn 2023 mennessä. Kysely koostuu 12 avoimesta kysymyksestä sekä mahdollisuudesta jättää palaute kohdasta, joihin voit vastata omin sanoin ja haluamallasi pituudella, vastaaminen kestää arviolta 15 minuuttia. Kyselylomakkeeseen voit vastata 23.4.2023 asti. Kyselyssä kysytään lisäksi asiakasryhmää, jonka kanssa työskentelet, mutta nimiä tai muita henkilötietoja ei kerätä missään vaiheessa tutkimusta. Käsittelen vastaukset tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti sekä tuhoan valmiin aineiston tutkielman valmistumisen jälkeen.

Suostumus tutkimukseen:

Vastaamalla kyselylomakkeeseen, osoitat suostumuksesi tutkimukseen osallistumiseen. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja sinulla on mahdollisuus keskeyttää vastaaminen missä tahansa vaiheessa kyselyä, syytä ilmoittamatta. Vastaukset kyselyyn kerätään anonymisti ja verkkovälitteisesti, eikä yksittäisiä vastaajia ole mahdollista tunnistaa niiden kautta.

Mikäli sinulla on kysymyksiä osallistumiseen liittyen, otathan yhteyttä.

Kiitos ajastasi!

Ystävällisin terveisin,

Marjo Hottinen
mhottine@ulapland.fi.

Tutkielman ohjaaja: apulaisprofessori Henna Pirskanen henna.pirskanen@ulapland.fi

Liite 2. Webropol -kyselyn kysymykset

1. Minkä asiakasryhmän kanssa työskentelet tällä hetkellä? Mikäli asiakasryhmiä on useita tai pohdit vastauksia esimerkiksi edellisen työn kannalta, merkitse vastausten kannalta kaikki relevantit ryhmät.
2. Ovatko ympäristötunteet sinulle käsitteenä tuttuja ja kuinka sinä ymmärrät ne? Jos ovat ennestään tuttuja, kerro mistä yhteydestä.
3. Mitä tunteita luonto ja ympäristö sinussa herättävät ja minkälainen merkitys niillä on sinulle?
4. Koetko ympäristö- tai ilmastoahdistusta? Jos, niin kerro miten ja missä tilanteissa se ilmenee.
5. Koetko, että omien ympäristötunteiden ymmärtäminen voi auttaa sosiaalityöntekijää kohtaamaan asiakkaiden ympäristötunteita? Voit halutessasi avata vastausta lisää.
6. Oletko tunnistanut asiakkaiden kokevan ympäristötunteita? Jos, niin kerro minkälaisia ja missä tilanteissa.
7. Oletko tunnistanut asiakkaiden kokevan ympäristö- tai ilmastoahdistusta? Jos, niin kerro miten tai missä tilanteissa se ilmeni.
8. Koetko, että sinulla on tietoa tai keinoja käsitellä omia tai asiakkaiden ympäristötunteita? Voit halutessasi avata vastausta lisää.
9. Minkälaista tukea koet sosiaalityöntekijöiden tarvitsevan ympäristötunteiden käsittelyyn, ja kuka tai mikä siinä voi auttaa?
10. Miten ympäristökysymykset näkyvät työssäsi, esimerkiksi asiakkaiden kohtaamisessa tai päätöksenteossa, vai näkyvätkö?
11. Huomioidaanko sosiaalityössä sinusta ekologisia arvoja tarpeeksi, esimerkiksi työmenetelmissä tai koulutuksissa? Voit kertoa lisäksi, kuinka tämä ilmenee ja mitä tunteita se sinussa herättää.
12. Mitä haasteita tai hyötyjä koet liittyvän asiakkaiden ympäristötunteiden huomioimiseen osana ekologisen sosiaalityön toteutumista?
13. Koetko yhteyttä tai ristiriitaa työssäsi ekologisten arvojen ja sosiaalityön tekemisen välillä? Voit kertoa vielä, mitkä ovat sinusta sosiaalityössä hyviä ekologisia käytänteitä tai mitä ekologisten arvojen toteuttaminen vaatisi tulevaisuudessa lisää.
14. Voit halutessasi kertoa vielä aiheesta lisää tai jättää palautetta tutkijalle, sana on vapaa!